

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
UNIVERSITY of the PELOPONNESE

«Λουκάς Πραντσίδης», «Ζητήματα ασφαλείας στην Αρκτική»

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
UNIVERSITY of the PELOPONNESE

Σχολή Οικονομίας και Τεχνολογίας
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Οικονομία, Άμυνα και Ασφάλεια

Διπλωματική Εργασία

«Ζητήματα Ασφαλείας στην Αρκτική»

«Λουκάς Πραντσίδης»

Υπ. Καθηγητής : Θωμάκος Δημήτριος

Τρίπολη, «Ιούλιος» «2022»

Περίληψη

Η Αρκτική την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου συγκέντρωσε την προσοχή πολλών κρατών και κυρίως των δύο υπερδυνάμεων Σοβιετικής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, εξαιτίας της σημαντικής γεωπολιτικής και γεωστρατηγικής της θέσης. Η εξέλιξη αυτή σηματοδότησε την έναρξη ανταγωνιστικών πρακτικών οι οποίες ωστόσο υποχώρησαν μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1990. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση των γεωπολιτικών ανταγωνισμών στην περιοχή, συνεπεία της κλιματικής αλλαγής και της τήξης των πάγων, γεγονός που σηματοδότησε την εύκολη πλέον αξιοποίηση των θαλάσσιων δρόμων και των τεράστιων αναξιοποίητων ενεργειακών και ορυκτών της πόρων. Οι εξελίξεις αυτές σε συνδυασμό με τη στρατιωτική συσσώρευση που παρατηρείται στην Αρκτική από τη Ρωσία, την Κίνα, τις ΗΠΑ, τις δυνάμεις του NATO και άλλων μη αρκτικών κρατικών δρώντων όπως η Ινδία, η Ιαπωνία, η Νότια Κορέα, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Γαλλία απειλούν το σύστημα ασφαλείας που είχε εγκαθιδρυθεί στην περιοχή έπειτα από τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και διέπονταν από τις αρχές της συνεργασίας και της ειρηνικής συνύπαρξης.

Λέξεις κλειδιά: Αρκτική, κλιματική αλλαγή, πάγοι, ασφάλεια

Abstract

During the Cold War, the Arctic attracted the attention of many states, especially the two superpowers of the Soviet Union and the United States of America, due to its important geopolitical and geostrategic position. This development marked the beginning of competitive practices which, however, subsided after the end of the Cold War and the collapse of the Soviet Union in 1990. However, in recent years there has been an increase in geopolitical rivalries in the region, as a result of climate change and the melting of ice, a fact which marked the easy exploitation of the sea lanes and its vast untapped energy and mineral resources. These developments combined with the military buildup seen in the Arctic by Russia, China, the US, NATO forces and other non-Arctic state actors such as India, Japan, South Korea, the United Kingdom, Germany, France threaten the security system that was established in the region after the end of the Cold War and was governed by the principles of cooperation and peaceful coexistence.

Keywords: Arctic, climate change, ice, security

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	ii
Abstract.....	iii
Περιεχόμενα	iv
Κατάλογος Εικόνων – Σχημάτων.....	vi
Κατάλογος Πινάκων.....	vii
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια.....	viii
Εισαγωγή.....	1
1. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Αρκτικής.....	5
1.1 Μορφολογία και κλιματολογικές συνθήκες της Αρκτικής.....	5
1.2 Αλλαγή των κλιματολογικών συνθηκών στην Αρκτική.....	6
2. Επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην Αρκτική.....	8
2.1 Η ασφάλεια και το σύστημα ασφαλείας.....	8
2.2 Το διεθνές θεσμικό πλαίσιο και το θαλάσσιο δίκαιο στην Αρκτικής μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου.....	9
2.3 Επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στο φυσικό περιβάλλον στην περιοχή της Αρκτικής.....	11
2.4 Επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον τομέα της οικονομίας στην περιοχή της Αρκτικής.....	12
3. Αρκτική: Μια περιοχή αναδυόμενων προκλήσεων και ζητημάτων ασφαλείας.....	16
3. 1 Επίπεδα γεωπολιτικής ανάλυσης στην Αρκτική.....	16
3.1.1 Το εθνικό επίπεδο γεωπολιτικής ανάλυσης.....	16
3.1.2 Το περιφερειακό επίπεδο γεωπολιτικής ανάλυσης.....	18
3.1.3 Το διεθνές επίπεδο γεωπολιτικής ανάλυσης.....	20
3.2 Η στρατιωτικοποίηση της Αρκτικής και οι προκλήσεις για την εθνική την περιφερειακή και την παγκόσμια συλλογική ασφάλεια.....	22
3.2.1 Η στρατιωτικοποίηση της Αρκτικής από την πλευρά της Ρωσίας.....	22
3.2.2 Η στρατιωτικοποίηση της Αρκτικής από την πλευρά του NATO.....	24

3.2.3 Η στρατιωτικοποίηση της Αρκτικής από την πλευρά των δυτικών κρατών.....	26
Συμπεράσματα.....	28
Βιβλιογραφία.....	32

Κατάλογος Εικόνων – Σχημάτων

Εικόνα 1-1: Έκταση θαλάσσιου πάγου στην Αρκτική το 1985 και το 2019.....	7
Εικόνα 2-1: Οι τρεις θαλάσσιοι δρόμοι της Αρκτικής	13
Εικόνα 2-2: Ο Κεντρικός Αρκτικός Ωκεανός.....	15
Εικόνα 3-1: Εδαφικές αξιώσεις στην περιοχή της Αρκτικής.....	19
Εικόνα 3-2: Η πρωτοβουλία BRI της Κίνας.....	21

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 2-1: Διεθνές θεσμικό πλαίσιο στην Αρκτική από το 1990 και έπειτα..... 10

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΑΟΖ	Ανεξάρτητη Οικονομική Ζώνη
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
BEAC	Barents Sea Council
BRI	Belt and Road Initiative
CAO	Central Arctic Ocean
IMO	International Maritime Organization
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
NATO	North Atlantic Treaty Organization,
NEP	North East Passage
NSR	North Sea Route
NWP	North West Passage
NUPI	Norwegian Institute of International Affairs
OSPAR	Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea

Εισαγωγή

Η Αρκτική είναι το βορειότερο τμήμα του πλανήτη και αποτελεί ένα αφιλόξενο μέρος για ζωή καθώς στην περιοχή επικρατούν ακραίες περιβαλλοντικές και κλιματολογικές συνθήκες. Η Αρκτική Ζώνη καλύπτεται από μεγάλες εκτάσεις πάγου, γεγονός που καθιστά τη ζωή και την οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή δύσκολα εγχειρήματα. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια η κλιματική αλλαγή που προκάλεσε η ανθρώπινη δραστηριότητα, οδήγησε στην υπερθέρμανση του πλανήτη και στο λιώσιμο των πάγων σε μεγάλα χερσαία και θαλάσσια τμήματα της Αρκτικής (Goodman, Guy, and Maddox, 2021). Σύμφωνα με τους Holland, Cunningham και Vagg (2013) οι εξελίξεις αυτές είναι πιθανό να οδηγήσουν σε αλλαγές στο σύστημα ασφαλείας της περιοχής, καθώς τα νέα δεδομένα επηρεάζουν τις διμερείς σχέσεις μεταξύ των ακριτικών και μη κρατών.

Ειδικότερα το καλοκαίρι του 2020, η θερμοκρασία της γης είχε αυξηθεί κατά 1,1 °C σε σύγκριση με την προβιομηχανική εποχή. Από την άλλη πλευρά, η θερμοκρασία στην περιοχή της Αρκτικής παρουσίασε αύξηση κατά 2,3 °C μόνο από τη δεκαετία του 1970. Η αύξηση της θερμοκρασίας σε συνδυασμό με την εκδήλωση ακραίων καιρικών φαινομένων προκάλεσαν την εκδήλωση πυρκαγιών και το λιώσιμο των πάγων, με συνέπεια τη μεταβολή του αρκτικού οικοσυστήματος και των οικοσυστημάτων των παράκτιων χωρών (Goodman et al., 2021). Σύμφωνα με διεθνείς αναλυτές, η κλιματική αλλαγή και το λιώσιμο των πάγων στην περιοχή της Αρκτικής τα επόμενα χρόνια θα δημιουργήσουν μεγάλες ευκαιρίες για οικονομικές δραστηριότητες, γεγονός που θα αναδείξει την ευρύτερη περιοχή σε πεδίο σύγκρουσης συμφερόντων μεγάλων παγκόσμιων δυνάμεων όπως η Κίνα, η Ρωσία και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ) και περιφερειακών δυνάμεων όπως ο Καναδάς, η Φινλανδία, η Νορβηγία, η Ιαπωνία και η Νότια Κορέα (Grønning, 2016; Østhagen, 2016; Rottem, 2017; Rowe, 2018; Østhagen, 2020; Goodman et al., 2021).

Στο πλαίσιο αυτό, μελέτες επισημαίνουν ότι η κλιματική αλλαγή στην Αρκτική θα οδηγήσει στην έλλειψη πάγου κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών μέχρι το 2030, γεγονός που θα οδηγήσει στο άνοιγμα νέων θαλάσσιων διαδρομών της Βόρειας Θάλασσας (NSR) δημιουργώντας νέες ευκαιρίες για επενδύσεις στη ναυτιλία και το εμπόριο, καθώς αναμένεται να μειωθεί ο χρόνος μεταφοράς των εμπορευμάτων κατά 40% (Goodman et al., 2021).

Οι αλλαγές αυτές δημιουργούν νέα δεδομένα στο σύστημα ασφαλείας της Αρκτικής, καθώς ήδη παρατηρείται μία αύξηση των στρατιωτικών επιχειρήσεων και μία ραγδαία αύξηση των εξοπλισμών και των στρατηγικών ικανοτήτων όλων των αρκτικών κρατών και κυρίως τη Ρωσία. Το πώς ακριβώς η κλιματική αλλαγή μπορεί να επηρεάσει το σύστημα ασφαλείας στην Αρκτική την επόμενη δεκαετία εξαρτάται από την εξέλιξη αρκετών παραγόντων, όπως: α) την ταχύτητα και τη φύση των περιβαλλοντικών αλλαγών στην περιοχή, β) την εξέλιξη των παγκόσμιων προσπαθειών για τον περιορισμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, γ) τις ενέργειες των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων των αρκτικών και μη κρατών, για την προώθηση των συμφερόντων τους στην περιοχή, δ) τη σύναψη συμμαχιών σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο με πεδίο δράσης την Αρκτική, ε) την ταχύτητα αύξησης των εξοπλισμών των κρατικών δρώντων στην περιοχή και στ) την προσπάθειά τους να αυξήσουν τη στρατηγική τους επιρροή, υπό το πρίσμα της προώθησης των γεωπολιτικών τους επιδιώξεων και τη σύγκρουση συμφερόντων των τριών μεγάλων δυνάμεων Ρωσίας, ΗΠΑ, Κίνας (Goodman et al., 2021).

Τούτων λεχθέντων, η κλιματική αλλαγή προκάλεσε το λιώσιμο των πάγων στην Αρκτική, γεγονός που δημιούργησε μεγάλες επενδυτικές ευκαιρίες για την εξόρυξη των πλούσιων κοιτασμάτων ορυκτών και ενεργειακών της πόρων και για το θαλάσσιο εμπόριο και τη ναυτιλία (Wegge, 2020). Η εξέλιξη αυτή αποκτά βαρύνουσα σημασία σε μία στιγμή, που η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται σε υφεσιακή τροχιά, η Κίνα επιδιώκει να προωθήσει τους γεωπολιτικούς της σχεδιασμούς μέσω της πρωτοβουλίας Belt and Road Initiative (BRI) και να προκαλέσει την οικονομική εξάρτηση των κρατών της Ασίας, της Αφρικής και της Ευρώπης από τα οποία θα διέρχονται οι νέες εμπορικές διαδρομές της BRI (NATO PARLIAMENTARY ASSEMBLY, 2022), η πανδημία COVID-19 έχει δημιουργήσει μεγάλα προβλήματα στις εφοδιαστικές αλυσίδες και στα συστήματα διακυβέρνησης των δυτικών χωρών (Wegge, 2020) και η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2014 και το 2022, έχει θέσει στο επίκεντρο των παγκόσμιων εξελίξεων την όξυνση των ανταγωνισμών ανάμεσα στη Δύση (ΗΠΑ-NATO) και την Ανατολή (Ρωσία-Κίνα-BRICS), για το ποιος συνασπισμός θα κυριαρχήσει στην παγκόσμια γεωπολιτική σκηνή (Paul, 2022).

Από τα ανωτέρω προκύπτει η σημαντικότητα της συγκεκριμένης εργασίας, καθώς τα τελευταία χρόνια διαφαίνεται ότι η κλιματική αλλαγή θα επηρεάσει στο εγγύς μέλλον το σύστημα ασφαλείας της Αρκτικής, υπό το πρίσμα της σύγκρουσης των συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων Ρωσίας, Κίνας και ΗΠΑ, αλλά και περιφερειακών αρκτικών και μη κρατικών δρώντων. Επιπλέον, η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του

2022 ανέδειξε σε ζήτημα μείζονος σημασίας για την παγκόσμια ασφάλεια, την όξυνση των ανταγωνισμών ανάμεσα στη Ρωσία και στις χώρες μέλη του NATO. Στο πλαίσιο αυτό, σκοπός της εργασίας είναι η ανάλυση των ζητημάτων ασφαλείας στην Αρκτική. Συγκεκριμένα η συγκεκριμένη μελέτη επιδιώκει να αναλύσει και να μελετήσει τα σημαντικότερα ζητήματα ασφαλείας που ανακύπτουν στην Αρκτική εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής. Παράλληλα σκοπός της εργασίας είναι να αναλύσει και να παρουσιάσει τον τρόπο που η κλιματική αλλαγή θα επηρεάσει τις γεωπολιτικές επιδιώξεις των αρκτικών και μη δρώντων. Τέλος η εργασία επιδιώκει να μελετήσει την επίδραση της κλιματικής αλλαγής στην ασφάλεια στον τομέα της οικονομίας, στην περιβαλλοντική ασφάλεια, καθώς και στην εθνική, την περιφερειακή και την παγκόσμια συλλογική ασφάλεια.

Η μέθοδος εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας είναι η βιβλιογραφική ανασκόπηση. Οι Paul και Criado (2020), επισημαίνουν ότι η βιβλιογραφική ανασκόπηση αποτελεί μία ερευνητική μέθοδο κατά την οποία ο ερευνητής συγκεντρώνει τη διαθέσιμη βιβλιογραφία σχετικά με ένα συγκεκριμένο θέμα και την παρουσιάζει με κριτική σκοπιά. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τους συγγραφείς, κάθε βιβλιογραφική ανασκόπηση, πρέπει να απαντά σε ένα κύριο ερευνητικό ερώτημα και σε κάποια επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα.

Η παρούσα μελέτη έχει περιορισμούς, καθώς αξιοποιήθηκαν μόνο μελέτες που δημοσιεύτηκαν στην αγγλική γλώσσα. Το υλικό που χρησιμοποιήθηκε στη διατριβή αναζητήθηκε την περίοδο 1 Ιουνίου - 1 Ιουλίου 2022 με τη χρήση των μηχανών αναζήτησης Google, Scopus και Google Scholar. Εκτός από αυτό, το υλικό που χρησιμοποιήθηκε στη διατριβή συγκεντρώθηκε από μελέτες ιδιωτικών φορέων, πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, ιδιωτικών και δημόσιων φορέων και διεθνών Οργανισμών. Οι λέξεις κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν για την αναζήτηση του υλικού ήταν οι εξής: “Arctic”, “climate change”, “ice”, “security”, “Russia”, “NATO”, “USA”, “China”.

Αρχικά, από την αναζήτηση με τη χρήση των λέξεων κλειδιών συγκεντρώθηκαν 97 μελέτες. έπειτα από τη χρήση του κριτηρίου αποκλεισμού (μελέτες που δημοσιεύτηκαν στην αγγλική) έμειναν προς επεξεργασία 72 μελέτες. Από την αναζήτηση των δευτερογενών μελετών τους προέκυψαν 139 μελέτες. Από τις 139 μελέτες απορρίφθηκαν οι 87 λόγω του περιεχομένου των περιλήψεών τους και προέκυψαν 52 μελέτες που παρουσίαζαν μεγαλύτερη συνάφεια με το θέμα.

Για την υλοποίηση της παρούσας διπλωματικής διατριβής ο ερευνητής έκανε τις εξής ερευνητικές υποθέσεις:

Υπόθεση 1: Η κλιματική αλλαγή και το λιώσιμο των πάγων τα επόμενα χρόνια θα δημιουργήσουν νέες θαλάσσιες διαδρομές, θα επιτρέψουν την ελεύθερη ναυσιπλοΐα στην Αρκτική και θα καταστήσουν ευκολότερα προσβάσιμους τους ορυκτούς και ενεργειακούς της πόρους.

Υπόθεση 2: Η κλιματική αλλαγή και το λιώσιμο στην Αρκτική θα οξύνουν τους ανταγωνισμούς μεταξύ των αρκτικών και των μη αρκτικών δρώντων και θα επηρεάσουν την εθνική, περιφερειακή και παγκόσμια συλλογική ασφάλεια.

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα έρευνα καλείται να απαντήσει στο εξής ερευνητικό ερώτημα: Η κλιματική αλλαγή και το λιώσιμο των πάγων θα επηρεάσουν το σύστημα ασφαλείας της Αρκτικής;

Εκτός από το κύριο ερευνητικό ερώτημα, ο ερευνητής έθεσε προς απάντηση τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

1. Θα επηρεάσει η κλιματική αλλαγή μόνον τη γεωπολιτική και την εθνική ασφάλεια των αρκτικών κρατών;
2. Θα επηρεάσει η κλιματική αλλαγή το φυσικό περιβάλλον στην Αρκτική; Αν ναι, με ποιον τρόπο;
3. Θα επηρεάσει η κλιματική αλλαγή τον τομέα της οικονομίας στην Αρκτική; Αν ναι, με ποιον τρόπο;

Η διπλωματική διατριβή χωρίζεται σε επιμέρους κεφάλαια. Αρχικά παρατίθεται η περίληψη και η εισαγωγή της εργασίας. Το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει στοιχεία για τα ιδιαίτερα μορφολογικά χαρακτηριστικά της Αρκτικής και για τις περιβαλλοντικές συνθήκες που επικρατούν. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι επιπτώσεις των κλιματικών αλλαγών στην Αρκτική. Ειδικότερα, αρχικά προσεγγίζεται εννοιολογικά η ασφάλεια και το σύστημα ασφαλείας. Έπειτα παρουσιάζονται οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στο φυσικό περιβάλλον και στην οικονομία. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα ζητήματα ασφαλείας που αναδύονται στην Αρκτική εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής. Αρχικά παρουσιάζονται τα τρία επίπεδα γεωπολιτικής ανάλυσης στην αρκτική και συγκεκριμένα το εθνικό, το περιφερειακό και το παγκόσμιο επίπεδο ανάλυσης. Τέλος, παρουσιάζονται οι προκλήσεις για την εθνική την περιφερειακή και την

παγκόσμια συλλογική ασφάλεια που προκαλεί η στρατιωτικοποίηση της Αρκτικής εξαιτίας της αύξησης στην περιοχή των στρατιωτικών εξοπλισμών της Ρωσίας, του ΝΑΤΟ, των δυικών κρατών και των αρκτικών και μη κρατών. Στο τέλος της εργασίας παρουσιάζονται τα συμπεράσματα του ερευνητή.

1. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Αρκτικής

1.1 Μορφολογία και κλιματολογικές συνθήκες της Αρκτικής

Η Αρκτική αποτελεί το βορειότερο τμήμα της Γης και στο κέντρο της βρίσκεται ο Βόρειος Πόλος. Ο όρος Αρκτική προέρχεται από την ελληνική λέξη Άρκτος «αρκούδα» και δόθηκε στο συγκεκριμένο τμήμα της γης εξαιτίας της εγγύτητάς της στον πολικό αστέρα και στους αστερισμούς της Μεγάλης και της Μικρής Άρκτου (Barr, 2022). Η Αρκτική αποτελείται από μία εκτεταμένη ζώνη θαλάσσιων εδαφών και ξηράς γύρω από τον Βόρειο Πόλο και βορείως του Αρκτικού Κύκλου, με γεωγραφικό πλάτος 66° και 32 λεπτά βόρεια (Holland et al., 2013) και περιλαμβάνει εκτός από τον Αρκτικό ωκεανό, εδάφη και θαλάσσιες ζώνες που ανήκουν σε οκτώ κράτη και συγκεκριμένα τον Καναδά, τη Δανία, τη Φιλανδία, την Ισλανδία, τη Νορβηγία, τη Ρωσία, τη Σουηδία και τις ΗΠΑ (European Commission, 2016).

Οι περιβαλλοντικές συνθήκες των αρκτικών εδαφών χαρακτηρίζονται «ακραίες», καθώς τον χειμώνα οι θερμοκρασίες είναι χαμηλές (αρκετούς βαθμούς κάτω από το μηδέν), με συνέπεια οι περισσότερες περιοχές να καλύπτονται από χιόνι και πάγο (Holland et al., 2013). Τους θερινούς μήνες το ποσοστό ηλιοφάνειας αυξάνεται, η θερμοκρασία ανεβαίνει, σε αρκετά σημεία της Αρκτικής Ζώνης λιώνουν οι πάγοι και αποκαλύπτονται εκτάσεις με χαμηλή βλάστηση που περιλαμβάνει χόρτα και θάμνους (Barr, 2022).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η Αρκτική αποτελεί μία περιοχή που συγκεντρώνει το ενδιαφέρον αρκετών κρατών, εξαιτίας της γεωπολιτικής της θέσης και των πλούσιων ανεκμετάλλευτων πλουτοπαραγωγικών πηγών της. Το διεθνές ενδιαφέρον για την περιοχή της Αρκτικής αυξήθηκε κατά τον 20ό αιώνα και ιδιαίτερα μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του Ψυχρού Πολέμου εξαιτίας τεσσάρων παραγόντων: α) της μεγάλης μείωσης του μήκος των εμπορικών διαδρομών (λιώσιμο πάγων) β) της ύπαρξης πλούσιων και ανεκμετάλλευτων κοιτασμάτων ορυκτών και ενεργειακών πόρων γ) των πλούσιων χερσαίων εδαφών σε δασικούς πόρους και μεταλλεύματα και δ) των μεγάλων αποθεμάτων σε θαλάσσια αλιεύματα (Barr, 2022).

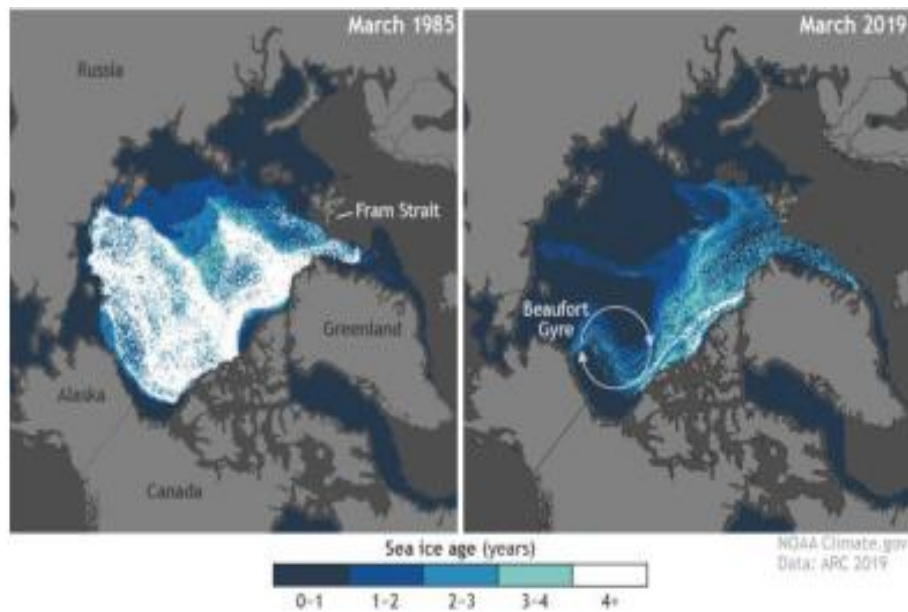

1.2 Αλλαγή των κλιματολογικών συνθηκών στην Αρκτική

Η Αρκτική αποτελεί μία από τις πλέον ειρηνικές περιοχές του κόσμου, ωστόσο τα τελευταία χρόνια, οι μεταβολές που πραγματοποιούνται στο φυσικό περιβάλλον εξαιτίας των παγκόσμιων εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, αναδεικνύουν την ευρύτερη ζώνη ως μία από τις πλέον επικίνδυνες περιοχές για τη δημιουργία διακρατικών εντάσεων (NUPI, 2020). Η αύξηση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα προκαλεί το φαινόμενο του θερμοκηπίου το οποίο με τη σειρά του προκαλεί τη θέρμανση των πόλων της γης και το λιώσιμο των πάγων της Αρκτικής. Όμως οι πάγοι της Αρκτικής διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αντανάκλαση της ηλιακής ακτινοβολίας στο διάστημα, με συνέπεια τη μείωση της θερμότητας που απορροφούν οι ωκεανοί. Συνεπώς, οι πάγοι της Αρκτικής αποτελούν έναν φυσικό φραγμό για την περαιτέρω θέρμανση των νερών των ωκεανών, με αρνητικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητά τους (Holland, Cunningham and Vagg, 2013).

Στο πλαίσιο αυτό, η τήξη και η εκ νέου ψύξη των θαλάσσιων πάγων, αποτελούσε φαινόμενο που συνέβαινε σε διάφορα διαστήματα σε όλη τη διάρκεια ζωής του πλανήτη. Ωστόσο, από τη δεκαετία του 1970 ο αρκτικός θαλάσσιος πάγος άρχισε να λιώνει με πιο γρήγορο ρυθμό, εξαιτίας της ανθρώπινης δραστηριότητας. Σύμφωνα με επιστημονικές μελέτες ο τρέχων ρυθμός τήξης των πάγων παρουσιάζει ιστορικό υψηλό των τελευταίων 1.450 χρόνων (Holland et al., 2013). Επίσης, η Αρκτική θερμαίνεται σε ποσοστό 100% περισσότερο από τον παγκόσμιο αντίστοιχο μέσο όρο (NUPI, 2020). Ωστόσο, σύμφωνα με τους Zandee, Kruijver και Stoetman (2020), ο ρυθμός αύξησης της θερμοκρασίας της Αρκτικής είναι υψηλότερος σε σύγκριση με τον παγκόσμιο μέσο κατά τρεις φορές

Υπό την έννοια αυτή, μελέτη που εκπόνησε η ομάδα εργασίας του Αρκτικού Συμβουλίου (Arctic Council) αναφέρει ότι, η θερμοκρασία του ατμοσφαιρικού αέρα στην περιοχή της Αρκτικής αυξάνεται σε ετήσια βάση από το 2015 μέχρι σήμερα, με συνέπεια τη μείωση του όγκου του θαλάσσιου πάγου σε ποσοστό 75%, σε σύγκριση με την ποσότητα του θαλάσσιου πάγου το 1979 (NIGI, 2020). Η συνεχής αύξηση της θερμοκρασίας της Αρκτικής, προκάλεσε τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες, τη μείωση της έκτασης του θαλάσσιου πάγου κατά 3,7 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα πάγου (7 εκατομμύρια το 1980 - 4,3 εκατομμύρια το 2020) (Zandee et al., 2020). Στην εικόνα (1) παρουσιάζεται μία σύγκριση της έκτασης του θαλάσσιου πάγου της Αρκτικής το 1985, με την αντίστοιχη έκτασή του το 2019.

Εικόνα 1-1: Έκταση θαλάσσιου πάγου στην Αρκτική το 1985 και το 2019

Πηγή: NUPI, 2020

Η ταχύτητα δε των συντελούμενων αλλαγών είναι τόσο μεγάλη, με συνέπεια αρκετοί επιστήμονες να επισημαίνουν ότι σε δύο δεκαετίες η Αρκτική δεν θα καλύπτεται από πάγους. Η κλιματική αλλαγή στην Αρκτική έχει ήδη γίνει αντιληπτή από τους κατοίκους της Αλάσκας, τα χωριά των οποίων αρχίζουν να καλύπτονται από νερό εξαιτίας της ανύψωσης της στάθμης της θάλασσας. Τέλος, σύμφωνα με ένα ανησυχητικό σενάριο, η κλιματική αλλαγή στην περιοχή μπορεί να οδηγήσει στην απελευθέρωση μεθανίου, το οποίο μέχρι σήμερα καλύπτεται από τους πάγους. Η απελευθέρωση του μεθανίου θα επιδεινώσει σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό το φαινόμενο του θερμοκηπίου, καθώς το συγκεκριμένο αέριο επιδρά αρνητικά στο οικείο φαινόμενο, κατά είκοσι φορές περισσότερο συγκριτικά με το διοξείδιο του άνθρακα (Holland et al., 2013). Τούτων λεχθέντων, το λιώσιμο των πάγων ανοίγει νέες θαλάσσιες διαδρομές δημιουργώντας μεγάλες οικονομικές ευκαιρίες στην περιοχή, η οποία διαθέτει πλούσια και ανεκμετάλευτα κοιτάσματα ορυκτών και ενεργειακών πόρων. Οι εξελίξεις αυτές προκάλεσαν το αυξημένο ενδιαφέρον των αρκτικών και μη κρατών για την περιοχή, με συνέπεια την αύξηση των γεωπολιτικών τους επιδιώξεων και την εμφάνιση νέων απειλών για το σύστημα ασφαλείας της Αρκτικής (Zandee et al., 2020).

2. Επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην Αρκτική

2.1 Η ασφάλεια και το σύστημα ασφαλείας

Η ασφάλεια αποτελεί σύνθετη έννοια γεγονός που αποτυπώνεται και στους πολλούς και διαφορετικούς ορισμούς που υπάρχουν στη βιβλιογραφία για την περιγραφή του όρου. Σύμφωνα με τον Wolfers (1952), η ασφάλεια συνδέεται με την απουσία απειλών για τις επίκτητες αξίες και την απουσία φόβου ότι αυτές οι αξίες θα απειληθούν. Ο Balzacq (2003) υποστηρίζει ότι η ασφάλεια αποτελεί μία έννοια που προσεγγίζεται με διαφορετικό τρόπο, εξαιτίας της εγγενούς ιδεολογικής διάστασής της. Με λίγα λόγια ο συγγραφέας τονίζει ότι δεν υπάρχει αντικειμενικός ορισμός της ασφαλείας, καθώς η έννοιά της είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την εξουσία. Από την πλευρά της η Emma Rothschild (1995) επισημαίνει ότι η έννοια της ασφαλείας επηρεάζει τη διανομή του χρήματος και της εξουσίας.

Εκτός από αυτό, ένα σύστημα ασφαλείας είναι ένα σύνολο στοιχείων που συνδέονται μεταξύ τους με ένα σύνολο αλληλεπιδράσεων. Οι αλληλεπιδράσεις αυτές είναι τόσο ισχυρές, που οι αλλαγές σε ένα στοιχείο επιδρούν στα άλλα στοιχεία (Battistella et al, 2012). Εκτός από αυτό, οι ιδιότητες του συστήματος διαφοροποιούνται από τα χαρακτηριστικά των επιμέρους μονάδων του (Pic and Lasserre, 2019).

Από τα προαναφερθέντα διαφαίνεται ότι κάθε σύστημα ασφαλείας βρίσκεται σε άμεση αλληλεξάρτηση με κάποιον σκοπό και συνδέεται με την πολιτική και την εξουσία. Υπό την έννοια αυτή, το σύστημα ασφαλείας στην Αρκτική, συνδέθηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου με τον στρατιωτικό τομέα και τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς (Tamnes and Holtmark, 2014). Ωστόσο, έπειτα από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, το σύστημα ασφαλείας στην Αρκτική συνδέθηκε με άλλους τομείς όπως η περιβαλλοντική ασφάλεια, η οικονομική ασφάλεια και η ασφάλεια των πολιτών. Πρέπει δε να τονιστεί ότι η στροφή προς μία διευρυμένη προσέγγιση της ασφαλείας και του συστήματος ασφαλείας της Αρκτικής ξεκίνησε το 1987, έπειτα από την ομιλία του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ στο Μούρμανσκ. Σύμφωνα με τον Ρώσο πολιτικό, η Αρκτική στο εξής θα αποτελούσε μία «ζώνη ειρήνης», διαλόγου και ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ των αρκτικών χωρών (Pic and Lasserre, 2019), όπου θα κυριαρχούσε η περιφερειακή συνεργασία και ανάπτυξη (Käpylä and Mikkola, 2015). Κατά συνέπεια, η

ασφάλεια και το σύστημα ασφαλείας στην περιοχή της Αρκτικής μελετώνται υπό το πρίσμα της διευρυμένης προσέγγισης των ανωτέρω εννοιών και δίνεται έμφαση στην οικονομία, στο περιβάλλον, στην κοινωνική ασφάλεια και στην ασφάλεια στον στρατιωτικό τομέα (Tammes and Offerdal, 2014).

2.2 Το διεθνές θεσμικό πλαίσιο και το θαλάσσιο δίκαιο στην Αρκτικής μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Αρκτική αποτέλεσε πεδίο έντονων γεωπολιτικών και στρατιωτικών αντιπαραθέσεων ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ, καθώς αμφότερες οι δύο υπερδυνάμεις είχαν στρέψει το πυρηνικό τους οπλοστάσιο στο αντίπαλο «στρατόπεδο» και διατηρούσαν υποβρύχια στην περιοχή της Αρκτικής για την προάσπιση των κυριαρχικών τους δικαιωμάτων. Η λήξη του Ψυχρού Πολέμου σηματοδότησε την έναρξη μίας περιόδου τριών περίπου δεκαετιών όπου οι γεωπολιτικές, γεωστρατηγικές και στρατιωτικές αντιθέσεις της Ρωσικής Ομοσπονδίας και των ΗΠΑ στην περιοχή της Αρκτικής αμβλύθηκαν, παρατηρήθηκε μείωση των εντάσεων και επικράτησε κλίμα συνεργασίας μεταξύ των αρκτικών κρατών, που στηρίζονταν στο Διεθνές Δίκαιο (Zandee et al., 2020).

Πιο αναλυτικά, η ειρηνική συνύπαρξη των κρατών που περιβάλλουν την Αρκτική από το 1990 και μετά, καθορίστηκε σε μεγάλο βαθμό από τις περιφερειακές συμφωνίες συνεργασίας που συνήφθησαν από τα συμβαλλόμενα κράτη (NUPI, 2020). Από το 1990 και έπειτα (πτώση της Σοβιετικής Ένωσης) διαμορφώθηκε στην περιοχή διεθνές θεσμικό πλαίσιο με στόχο την ειρηνική συνύπαρξη και την προώθηση των διακρατικών και οικονομικών συμφωνιών των συνορευουσών χωρών (Zandee et al., 2020). Η πιο σημαντική από τις εν λόγω συμφωνίες ήταν η Διακήρυξη της Οτάβα, η οποία αποτέλεσε την ιδρυτική συμφωνία δημιουργίας του Αρκτικού Συμβουλίου. Το Αρκτικό Συμβούλιο αποτέλεσε ένα φόρουμ που είχε ως στόχο την προώθηση της συνεργασίας, του συντονισμού και της αλληλεπίδρασης των αρκτικών κρατών (Καναδάς, Δανία - Γροιλανδία, Φινλανδία, Ισλανδία, Νορβηγία, Ρωσία, ΗΠΑ) και των αυτόχθονων κοινοτήτων της περιοχής σε θέματα που συνδέονται με την αειφόρο ανάπτυξη, την προστασία του περιβάλλοντος, την κλιματική αλλαγή, τη ναυσιπλοΐα και την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων (πετρέλαιο, φυσικό αέριο). Σύμφωνα με την αρχική δήλωση της ιδρυτικής πράξης, τα εμπλεκόμενα μέρη δεν θα ασχολούνταν με θέματα που

άπτονται της στρατιωτικής ασφάλειας (Childs, 2021). Το διεθνές νομικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε στην περιοχή της Αρκτηκής από το 1990 και έπειτα παρουσιάζεται στον Πίνακα (1.1).

Πίνακας 2-1: Διεθνές θεσμικό πλαίσιο στην Αρκτηκή από το 1990 και έπειτα

Συμφωνίες	Περιγραφή
Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας (UNCLOS)	Συμφωνία με την οποία κατοχυρώνονται τα δικαιώματα των κρατών που συνορεύουν στην περιοχή της Αρκτηκής στις διάφορες θαλάσσιες ζώνες. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης UNCLOS.
Διεθνής Ναυτιλιακός Οργανισμός IMO	Αποτελεί οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών που είναι υπεύθυνος για την ασφάλεια της ναυσιπλοΐας, καθώς και για τις δράσεις που συνδέονται με την πρόληψη της θαλάσσιας ρύπανσης από τα διερχόμενα πλοία.
Συμβούλιο της Αρκτηκής	Αποτελεί συμβούλιο το οποίο έχει ως αντικείμενο εργασίας τη βιώσιμη ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος στην περιοχή της Αρκτηκής και ιδρύθηκε το 1966. Το Συμβούλιο της Αρκτηκής δεν επιλύει τις διακρατικές διαφωνίες και δεν ασχολείται με τη διαχείριση πόρων. Ο Καναδάς, η Δανία (συμπεριλαμβανομένης της Γροιλανδίας και των Νήσων Φερόες), η Φινλανδία, η Ισλανδία, η Νορβηγία, η Ρωσία, η Σουηδία και οι ΗΠΑ, αποτελούν τα κράτη μέλη.
Το Ευρω-Αρктиκό Συμβούλιο της Θάλασσας του Μπάρεντς (BEAC)	Αποτελεί διακυβερνητική και διαπεριφερειακή συνεργασία στην περιοχή της θάλασσας του Μπάρεντς.
Η Βόρεια Διάσταση	Διαμορφώθηκε το 1999 ανάμεσα στα κράτη μέλη της ΕΕ, τη Ρωσία, τη Νορβηγία και την Ισλανδία με στόχο την προώθηση της συνεργασίας των συμπραττόμενων μερών σε οικονομικό, πολιτισμικό και περιβαλλοντικό επίπεδο
Η σύμβαση OSPAR	Στοχεύει στην προστασία του περιβάλλοντος στην περιοχή της Αρκτηκής, από την κλιματική αλλαγή και τις ανθρώπινες δραστηριότητες

Πηγή: European Commission, 2016

Ως εκ τούτου, από τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και έπειτα, η συνεργασία σε αρκετούς τομείς, αποτέλεσε το κύριο χαρακτηριστικό των σχέσεων των αρκτικών κρατών με απώτερο στόχο την ειρηνική συνύπαρξη και την αειφορία (Tamnes and Offerdal, 2014;

Deng, 2016; Scopelliti and Conde Pérez, 2016; Lackenbauer and Lalonde, 2019). Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία μεταβολή στο περιβάλλον ασφαλείας της Αρκτικής, που σχετίζεται με σειρά διαφορετικών παραγόντων όπως η κλιματική αλλαγή, η τήξη των πάγων και η στρατιωτικοποίηση της περιοχής (Kraska, 2011; LeMiere, 2017; Heininen and Exner-Pirot, 2019). Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις πολλών αναλυτών, η Αρκτική αλλάζει εξαιτίας των κλιματικών μεταβολών, εξέλιξη που θα επιφέρει σημαντικές αλλαγές στο φυσικό περιβάλλον, στην οικονομία, καθώς και στην ασφάλεια και τη συνεργασία των αρκτικών χωρών, την περιφερειακή και την παγκόσμια συλλογική ασφάλεια (Østhagen, 2020; Zandee et al., 2020; Childs, 2021).

2.3 Επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στο φυσικό περιβάλλον στην περιοχή της Αρκτικής

Η αύξηση της θερμοκρασίας λόγω της κλιματικής αλλαγής επηρεάζει τα οικοσυστήματα της Αρκτικής, καθώς προκαλεί την άνοδο της στάθμης της θάλασσας. Μελέτη της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) επισημαίνει ότι το 2100, επίκειται αύξηση του ύψους της θάλασσας κατά 1,1 μέτρο συγκριτικά με το 2005. Επίσης, το λιώσιμο των πάγων προκαλεί διάβρωση της παράκτιας ζώνης και την αύξηση των χερσαίων εκτάσεων στη Γροιλανδία, την Αλάσκα και τις βόρειες περιοχές του Καναδά (Zandee et al., 2020).

Ακόμα, οι χερσαίες εκτάσεις της Αρκτικής περιέχουν μεγάλες ποσότητες άνθρακα. Το λιώσιμο των πάγων και η αποκάλυψη νέων χερσαίων εκτάσεων στην Αρκτική, είναι πιθανό να προκαλέσει την απελευθέρωση στο εγγύς μέλλον μεγάλων ποσοτήτων άνθρακα με τη μορφή μεθανίου και διοξειδίου του άνθρακα. Η απελευθέρωση των εν λόγω αερίων του θερμοκηπίου θα επιδεινώσει το φαινόμενο της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Οι μεταβαλλόμενες αυτές καιρικές συνθήκες σε συνδυασμό με την αύξηση του ποσοστού εμφάνισης των κεραυνών, είναι πιθανό να προκαλέσουν την ετήσια αύξηση του αριθμού των πυρκαγιών στην ευρύτερη της Αρκτικής. Τέλος, η επιδείνωση των κλιματολογικών συνθηκών οδηγεί σε αύξηση του αριθμού των καταιγίδων, των βροχοπτώσεων και των χιονοπτώσεων τους χειμερινούς μήνες και την αύξηση του ποσοστού ξηρασιών τους θερινούς μήνες. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι η κλιματική αλλαγή στην Αρκτική αποτελεί τη γενεσιουργό αιτία εμφάνισης ακραίων καιρικών φαινομένων και σε

άλλες περιοχές που συνορεύουν με την Αρκτική Ζώνη όπως η Βόρεια Αμερική και η Βόρεια Ασία (Zandee et al., 2020).

Εκτός από αυτό, η κλιματική αλλαγή έχει αρχίσει να επηρεάζει τη βιόσφαιρα και τη βιοποικιλότητα της Αρκτικής. Ειδικότερα, η φυτική βλάστηση, το θαλάσσιο περιβάλλον και διάφορα είδη εντόμων και ζώων έχουν επηρεαστεί από την κλιματική αλλαγή και την αύξηση της θερμοκρασίας. Ακόμα, η αύξηση της θερμοκρασίας μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του αριθμού των ζωικών ειδών, όμως την ίδια στιγμή η επιβίωση κάποιων ζωικών ειδών μπορεί να απειληθεί, εξαιτίας της μεταβολής των περιβαλλοντικών συνθηκών που επικρατούσαν μέχρι πρότινος στην περιοχή και στις οποίες οι οργανισμοί αυτοί είχαν προσαρμοστεί (Zandee et al., 2020).

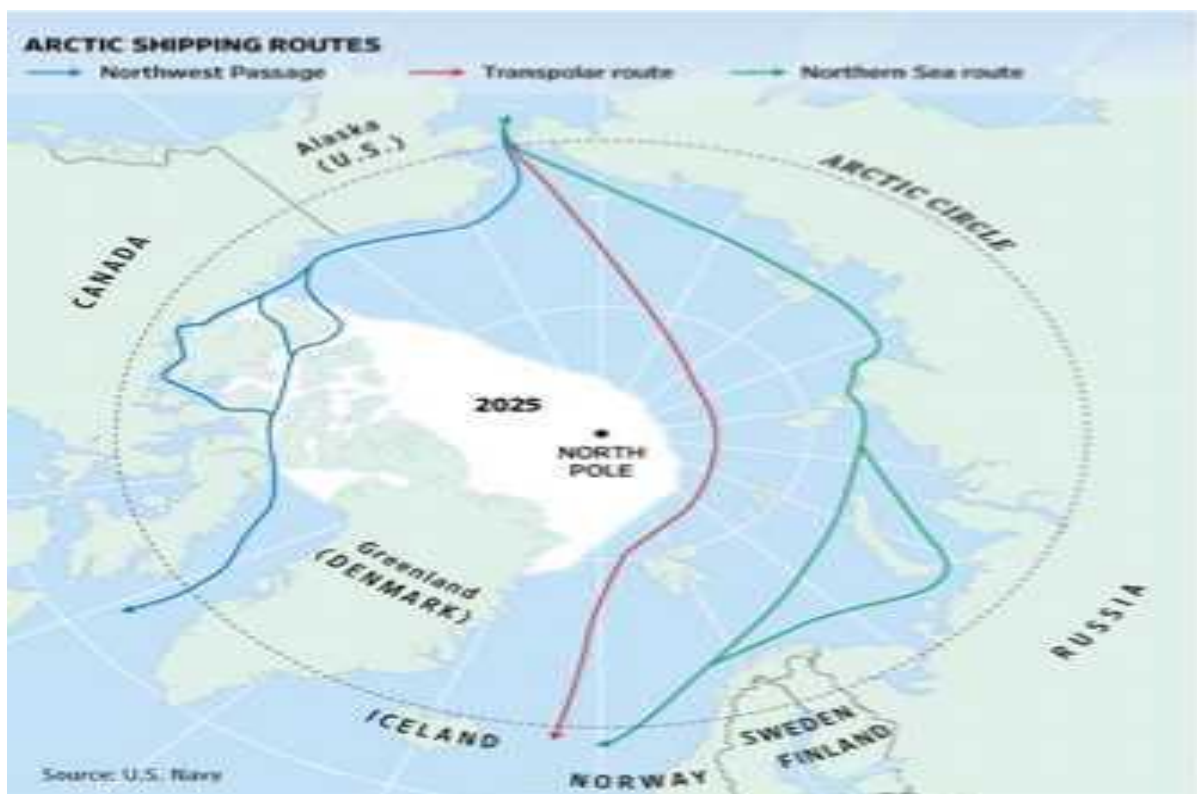
2.4 Επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον τομέα της οικονομίας στην περιοχή της Αρκτικής

Η κλιματική αλλαγή και το λιώσιμο των πάγων θα επηρεάσει σημαντικά και άλλους τομείς εκτός από το φυσικό περιβάλλον, με έναν από τους σημαντικότερους να είναι ο τομέας της οικονομίας. Το λιώσιμο των πάγων θα δημιουργήσει νέες οικονομικές ευκαιρίες για τους κρατικούς δρώντες και τους ιδιώτες που θα εκμεταλλευτούν τους πλούσιους διαθέσιμους θαλάσσιους και χερσαίους πόρους της Αρκτικής (Zandee et al., 2020).

Πιο αναλυτικά, το λιώσιμο του θαλάσσιου πάγου αυξάνει το μέγεθος των πλεύσιμων θαλάσσιων περιοχών της Αρκτικής και δημιουργεί νέες θαλάσσιες εμπορικές οδούς μεταξύ της Ασίας, της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής (Εικόνα 2-1). Οι σημαντικότεροι από τις θαλάσσιες οδούς είναι: α) το North Sea Route (NSR) ή North East Passage (NEP) κατά μήκος της ρωσικής ακτής της Σιβηρίας, β) το North West Passage (NWP) μέσω του Καναδικού Αρκτικού αρχιπελάγους και γ) η θαλάσσια διαδρομή μέσω του Βόρειου Πόλου. Η τελευταία διαδρομή είναι η συντομότερη θαλάσσια οδός ανάμεσα στην Ασία και την Ευρώπη, ωστόσο θα χρειαστεί να περάσουν αρκετά ακόμη χρόνια μέχρι να καταστεί πλεύσιμη. Η διαδρομή NSR αξιοποιείται ήδη, με την περίοδο Ιουλίου και Οκτωβρίου κάθε έτους να παρουσιάζει σημαντικά αυξημένη κίνηση. Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι οι διαδρομές NSR και NWP μπορούν να μειώσουν τους χρόνους ταξιδιού

και το κόστος καυσίμων μεταξύ της Βόρειας Ευρώπης και της Βορειοανατολικής Ασίας κατά περίπου 40% (Zandee et al., 2020).

Οι προαναφερθείσες θαλάσσιες διαδρομές χρησιμοποιούνταν μέχρι σήμερα κυρίως από δεξαμενόπλοια για τη μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου, ωστόσο διεθνείς οικονομικοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι στο εγγύς μέλλον μπορούν να αξιοποιηθούν και από εμπορικά πλοία για τη μεταφορά διάφορων αγαθών. Ο Ρώσος Πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν έχει ανακηρύξει τη διαδρομή NSR ως κορυφαία προτεραιότητα της Ρωσίας στην περιοχή της Αρκτικής και στοχεύει οι ετήσιες εμπορικές αποστολές να φτάσουν τους 80 εκατομμύρια τόνους έως το 2024. Όμως, μελέτη του ρωσικού Υπουργείου Φυσικών Πόρων υποστηρίζει ότι μέχρι το 2024, οι εμπορικές αποστολές της χώρας μέσω της θαλάσσιας οδού NSR θα διαμορφωθούν σε 52 εκατομμύρια τόνους. Ομοίως, οι ΗΠΑ επιδιώκουν την αύξηση των ποσοτήτων των εμπορευμάτων τους που θα διέλθουν από τη θαλάσσια διαδρομή NSR κατά 500% μέχρι το 2025 (Zandee et al., 2020).

Εικόνα 2-1: Οι τρεις θαλάσσιοι δρόμοι της Αρκτικής

Πηγή: Zandee et al., 2020

Ακόμα, η κλιματική αλλαγή στην Αρκτική και το λιώσιμο των πάγων επηρέασε και τον τουρισμό ο οποίος τις τελευταίες δύο δεκαετίες παρουσιάζει μεγάλη αύξηση. Υπό την έννοια αυτή, το 2019, 13 κρουαζιερόπλοια ξεκίνησαν τη δραστηριοποίησή τους στην Αρκτική Ζώνη με τις εκτιμήσεις να αναφέρουν ότι ακόμα 28 κρουαζιερόπλοια διαφόρων εθνικοτήτων αναμένεται να ξεκινήσουν τη δραστηριοποίησή τους μέχρι το 2022. Πρέπει δε να τονιστεί ότι οι καιρικές συνθήκες που επικρατούν δεν επιτρέπουν ακόμα τη μεγάλη αύξηση των εμπορικών και τουριστικών δρομολογίων, καθώς μέχρι το 2020 η εμπορική κίνηση στην περιοχή ετησίως, ισούταν με την αντίστοιχη εβδομαδιαία θαλάσσια εμπορική κίνηση της Διώρυγας του Σουέζ. Τέλος, οι αυξημένοι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν τα εμπορικά πλοία κατά τη διέλευσή τους, δεν επιτρέπουν τη μεγάλη αύξηση των δρομολογίων λόγω αυξημένων ασφαλιστρών (Zandee et al., 2020).

Επιπροσθέτως, η Αρκτική διαθέτει πλούσια κοιτάσματα ορυκτών και ενεργειακών πόρων. Το Αμερικανικό Γεωλογικό Ινστιτούτο υπολόγισε το 2008 ότι ο βυθός της Αρκτικής περιέχει περίπου το 13% του εναπομείναντος πετρελαίου στον κόσμο, το 30% του μη ανακαλυφθέντος φυσικού αερίου και το 20% των μη ανακαλυφθέντων κοιτασμάτων υδροποιημένου φυσικού αερίου. Το 90% των συγκεκριμένων κοιτασμάτων βρίσκονται στην υφαλοκρηπίδα των κρατών που συνορεύουν με την Αρκτική και ως εκ τούτου, βρίσκονται ήδη εντός των μη αμφισβητούμενων Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών (ΑΟΖ) βάσει του διεθνούς δικαίου. Τα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που βρίσκονται στον Αρκτικό Ωκεανό δεν είναι εύκολο να εξορυχθούν, γεγονός που καθιστά τη διαδικασία εξόρυξης κοστοβόρα και κατά συνέπεια λιγότερο ελκυστική στους επενδυτές (Zandee et al., 2020).

Εκτός από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, τα αποθέματα άνθρακα και ορυκτών πόρων (χαλκός, σίδηρος, διαμάντια) στην περιοχή είναι ιδιαίτερα πλούσια (Holland et al., 2013). Εάν και οι ορυκτοί πόροι της Αρκτικής γίνονται πιο προσβάσιμοι λόγω του λιώσιμου των πάγων, εντούτοις, η εκμετάλλευσή τους καθίσταται δυσχερής, εξαιτίας της μη ανακάλυψης των κατάλληλων τεχνολογικών επιτευγμάτων. Συνακόλουθα, μόνο οι ενεργειακοί της πόροι αξιοποιούνται σήμερα. Ωστόσο, η ανακάλυψη νέων καινοτόμων τεχνολογιών στο εγγύς μέλλον, θα αυξήσει το ποσοστό των αξιοποιούμενων ορυκτών και φυσικών της πόρων (Zandee et al., 2020).

Επιπροσθέτως, η κλιματική αλλαγή και το λιώσιμο των πάγων αυξάνουν σε μεγάλο βαθμό τα διαθέσιμα προς αλίευση ύδατα της Αρκτικής. Σύμφωνα με μελέτες, η κλιματική αλλαγή

και το λιώσιμο των πάγων προκαλεί μεγάλη μετανάστευση πλούσιων αλιευμάτων που μέχρι πρότινος ζούσαν σε νοτιότερα και θερμότερα μέρη, σε βορειότερα θαλάσσια τμήματα του Κεντρικού Αρκτικού Ωκεανού (CAO). Ωστόσο, τα σημαντικότερα τμήματα των θαλάσσιων Ζωνών που μεταναστεύουν τα αλιεύματα βρίσκονται εντός των Ανεξάρτητων Οικονομικών Ζωνών (ΑΟΖ), των παράκτιων κρατών της Αρκτικής. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ και 9 ακόμα χώρες υπέγραψαν το 2018 συμφωνία για την απαγόρευση της αλιείας στον Κεντρικό Αρκτικό Ωκεανό μέχρι το 2034 (Zandee et al., 2020). Στην Εικόνα (2-2) παρουσιάζεται ο Κεντρικός Αρκτικός Ωκεανός.

Εικόνα 2-2: Ο Κεντρικός Αρκτικός Ωκεανός

Πηγή: Zandee et al., 2020

Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι με την αύξηση της θερμοκρασίας, αυξάνονται οι πληθυσμοί των ψαριών της Αρκτικής που μεταναστεύουν βόρεια. Η εξέλιξη αυτή δημιουργεί νέες ευκαιρίες μέσω της αύξησης του ποσοστού αλιευμάτων στα βόρεια θαλάσσια τμήματα της Αρκτικής, ωστόσο, η αύξηση της αλιευτικής δραστηριότητας θα επηρεάσει αρνητικά τη ζωή των αυτόχθονων πληθυσμών, καθώς θα μειωθούν στο εγγύς μέλλον τα χερσαία εδάφη για κυνήγι και θα επηρεαστούν αρνητικά οι κύριες πηγές τροφής και νερού των πληθυσμών αυτών. Η μεγαλύτερη απειλή για τη διαβίωση των αυτόχθονων πληθυσμών συνδέεται με την αυξανόμενη επιθυμία των αρκτικών κρατών να αποκτήσουν πρόσβαση

στην περιοχή, μία κατάσταση η οποία εγκυμονεί πολλούς κινδύνους για το μέχρι πρότινος ισχύων σύστημα ασφαλείας της περιοχής (Zandee et al., 2020).

3. Αρκτική: Μια περιοχή αναδυόμενων προκλήσεων και ζητημάτων ασφαλείας

3.1 Επίπεδα γεωπολιτικής ανάλυσης στην Αρκτική

Η Αρκτική από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου συγκέντρωσε την προσοχή πολλών κρατών και κυρίως των δύο υπερδυνάμεων Σοβιετικής Ένωσης και ΗΠΑ, εξαιτίας της σπουδαίας γεωπολιτικής και γεωστρατηγικής της θέσης. Η εξέλιξη αυτή σηματοδότησε την έναρξη ανταγωνιστικών δράσεων οι οποίες κάμφθηκαν μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1990 (Østhagen, 2020). Η συνεργασία των αρκτικών κρατών σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο είχε ως συνέπεια τη μείωση των εντάσεων στην περιοχή για περίπου τρεις δεκαετίες (Deng, 2016; Scopelliti and Conde Pérez, 2016; Lackenbauer and Lalonde, 2019).

Ωστόσο τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση των γεωπολιτικών ανταγωνισμών στην περιοχή, συνεπεία της κλιματικής αλλαγής και της τήξης των πάγων (Heininen and Exner-Pirot, 2019), γεγονός που κατέστησε εφικτή την εύκολη αξιοποίηση των θαλάσσιων διαδρομών και των τεράστιων αναξιοποίητων ενεργειακών της πόρων (Connolly, 2017). Η μορφολογία της Αρκτικής αλλάζει γεγονός που έχει ήδη αρχίζει να επηρεάζει έντονα και το σύστημα ασφαλείας μεταξύ των αρκτικών κρατών. Παράλληλα, οι συντελούμενες αλλαγές επηρεάζουν εκτός από την ασφάλεια των αρκτικών κρατών, το περιφερειακό και το διεθνές σύστημα ασφαλείας, καθώς νέοι κρατικοί δρώντες προσπαθούν να προωθήσουν τα οικονομικά και γεωπολιτικά τους συμφέροντα στην περιοχή (Hilde, 2014; Pic and Lasserre, 2019). Για την καλύτερη ανάλυση της γεωπολιτικής κατάστασης στην περιοχή της Αρκτικής από το 1990 και έπειτα είναι ορθότερο να υλοποιηθεί ανάλυση σε τρία διαφορετικά επίπεδα, τα οποία επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό το επίπεδο ασφαλείας στην ευρύτερη περιοχή.

3.1.1 Το εθνικό επίπεδο γεωπολιτικής ανάλυσης

Το περιβάλλον ασφαλείας της Αρκτικής διαμορφώνεται από τη σύγκρουση των γεωπολιτικών και γεωστρατηγικών συμφερόντων των αρκτικών κρατών και άλλων κρατικών δρώντων που προσπαθούν να προωθήσουν τα τελευταία χρόνια, τα γεωπολιτικά τους συμφέροντα και τις γεωστρατηγικές τους επιδιώξεις. Ως εκ τούτου, η διεξοδική προσέγγιση και η ορθή ανάλυση της κατάστασης ασφαλείας στην Αρκτική προϋποθέτει τη μελέτη της γεωπολιτικής προσέγγισης και των στρατιωτικών επιδιώξεων των διαφόρων κρατικών δρώντων που ενεργούν στην περιοχή.

Ειδικότερα, τα ρωσικά σύνορα κατά μήκος της Αρκτικής εκτείνονται σε χιλιάδες χιλιόμετρα και ως εκ τούτου η περιοχή συνδέεται άμεσα με την εθνική ασφάλεια της Ρωσικής Ομοσπονδίας (Pic and Lasserre. 2019). Στο πρίσμα αυτό, τα τελευταία χρόνια η Ρωσία αυξάνει συνεχώς τις στρατιωτικές της δυνάμεις στην Αρκτική υιοθετώντας μία επιθετική στρατηγική, η οποία εκφράζεται με την επαναλειτουργία αρκετών στρατιωτικών της βάσεων που είχαν εγκαταλειφθεί μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και τη συνεχή υλοποίηση στρατιωτικών ασκήσεων (Østhagen, 2020). Συνακόλουθα, η ενίσχυση των στρατιωτικών δυνατοτήτων της Ρωσικής Ομοσπονδίας επηρεάζει άμεσα τα συμφέροντα των Σκανδιναβικών κρατών και κυρίως της Φινλανδίας και της Σουηδίας και την εθνική αμυντική πολιτική των προαναφερθέντων χωρών (Jensen, 2017).

Σε πλήρη αντίθεση, η Αρκτική δεν διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την εθνική ασφάλεια του Καναδά, καθώς οι επιθετικές ενέργειες της Ρωσίας, δεν απειλούν άμεσα τις εδαφικές του κτήσεις (Greaves and Lackenbauer, 2016). Όμως, η Αρκτική αποτελεί μία περιοχή οικονομικού ενδιαφέροντος για τον Καναδά, εξαιτίας των πλούσιων ορυκτών και ενεργειακών της πόρων (Østhagen, 2020). Από την άλλη πλευρά, η περιοχή διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο για την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ, καθώς η βόρεια πολιτεία των ΗΠΑ Αλάσκα (στενά του Bering) απέχει λίγα μόνο ναυτικά μίλια από τη Ρωσική επικράτεια και συγκεκριμένα την περιοχή Chukotka, όπου τα συμφέροντα των δύο κρατών συγκρούονται (Østhagen, 2020). Επιπλέον, η Αρκτική διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ, οι οποίες τα τελευταία χρόνια διαβλέπουν ότι το μονοπολικό παγκόσμιο σύστημα ασφαλείας που εγκαθίδρυσαν από το 1990 και έπειτα απειλείται από δυνάμεις όπως η Ρωσία και η Κίνα, οι οποίες επιδιώκουν τη δημιουργία ενός πολυπολικού συστήματος ασφαλείας στο οποίο θα έχουν αναβαθμισμένο ρόλο, ως αναδυόμενες στρατιωτικές υπερδυνάμεις (Wegge, 2020).

Επιπλέον, η αύξηση των στρατιωτικών εξοπλισμών της Ρωσίας στη θάλασσα του Μπάρεντς, αποτελεί σοβαρή απειλή για την εθνική ασφάλεια της Νορβηγίας (Friis, 2019). Στον αντίποδα, το λιώσιμο των πάγων στην περιοχή της Αρκτικής, πλησίον των νορβηγικών συνόρων με τη Ρωσία υλοποιείται με αργούς ρυθμούς, με συνέπεια να μην απειλείται η εθνική ασφάλεια της Νορβηγίας από τις ρωσικές προκλήσεις στο σημείο αυτό, γεγονός που οδήγησε πολλούς αναλυτές να επισημάνουν ότι η Νορβηγία δεν απειλείται ουσιαστικά από τη Ρωσία (Friis, 2019). Ομοίως, το λιώσιμο των πάγων στην Αρκτική, δεν δημιουργούν σοβαρά προβλήματα και απειλές στην εθνική ασφάλεια της Γροιλανδίας και του Καναδά. Ως εκ τούτου, η κλιματική αλλαγή αλλάζει τα δεδομένα της γεωπολιτικής ανάλυσης στην περιοχή της Αρκτικής, καθώς ανακύπτουν σημαντικά ζητήματα ασφαλείας ανάμεσα στα παράκτια αρκτικά κράτη, με συνέπεια η εθνική ασφάλεια των αρκτικών χωρών να απειλείται και να καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από το αντίστοιχο στρατηγικό επίπεδο ασφαλείας (Østhagen, 2020).

Τέλος, χώρες όπως η Γερμανία και η Γαλλία οι οποίες δεν εμπλέκονταν στο σύστημα ασφαλείας της Αρκτικής μέχρι πριν λίγα χρόνια, τελευταία, παρουσιάζουν αυξημένο ενδιαφέρον για την περιοχή. Ειδικότερα, η Γερμανία, εάν και αποτελεί την ηγέτιδα δύναμη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ως η μεγαλύτερη οικονομία, διατηρεί ακόμα χαμηλό προφίλ στις γεωπολιτικές επιδιώξεις στην Αρκτική. Από την άλλη πλευρά η Γαλλία, εκδηλώνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ελεύθερη ναυσιπλοΐα στην Αρκτική, προσπαθώντας με τον τρόπο αυτό να προωθήσει τις γεωπολιτικές της επιδιώξεις στο διαφαινόμενο νέο status quo, που διαμορφώνεται (Wegge, 2020).

3.1.2 Το περιφερειακό επίπεδο γεωπολιτικής ανάλυσης

Η κλιματική αλλαγή και οι αλλαγές στη μορφολογία της Αρκτικής Ζώνης αποτελούν τις κύριες αιτίες αύξησης των περιφερειακών συγκρούσεων, καθώς έρχονται στο προσκήνιο παλιοί και ανακύπτουν νέοι οικονομικοί, στρατιωτικοί και γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί μεταξύ πολλών κρατών. Ειδικότερα, η Ρωσία την τελευταία δεκαετία αυξάνει συνεχώς τις στρατιωτικές και επιχειρησιακές τις δυνατότητες στην περιοχή, μεταφέροντας συνεχώς νέους εξοπλισμούς με στόχο την προσάρτηση νέων εδαφών (Εικόνα 3-1). Σε απάντηση της αυξημένης ρωσικής προκλητικότητας τα αρκτικά κράτη αυξάνουν τις στρατιωτικές τους δυνάμεις και τις δυνάμεις της ακτοφυλακής τους, στοχεύοντας στην προάσπιση των

εδαιφικών τους κτήσεων και στην προστασία των χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων τους (Østhagen, 2020).

Στο πλαίσιο αυτό, οι χώρες που συνορεύουν με την Αρκτική Ζώνη και συγκεκριμένα ο Καναδάς, η Δανία (μέσω Γροιλανδίας), η Φινλανδία, η Ισλανδία, η Νορβηγία, η Ρωσία, η Σουηδία και οι ΗΠΑ, προσπαθούν να εκμεταλλευτούν τις αλλαγές (αποκάλυψη νέων χερσαίων εδαφών και θαλάσσιων διαδρομών) που προκάλεσε η τήξη των αρκτικών πάγων, αποσκοπώντας στην εκμετάλλευση νέων πηγών ορυκτών και ενεργειακών πόρων. Εκτός από αυτό, τη νέα αυτή κατάσταση προσπαθεί να εκμεταλλευτούν άλλες περιφερειακές και μεγάλες δυνάμεις όπως η Κίνα, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιαπωνία, η Νότια Κορέα και το Ηνωμένο Βασίλειο, οι οποίες υλοποιούν δράσεις με στόχο την αύξηση της στρατιωτικής και γεωπολιτικής τους επιρροής στην περιοχή (Østhagen, 2020).

Εικόνα 3-1: Εδαφικές αξιώσεις στην περιοχή της Αρκτικής

Πηγή: Connolly, 2017

Βάσει των ανωτέρω προκύπτει ότι η κλιματική αλλαγή προκάλεσε την αύξηση του ενδιαφέροντος των αρκτικών κρατών για την αξιοποίηση των πλούσιων πόρων της περιοχής, καθώς τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία βαθμιαία προσπάθειά τους να αυξήσουν την γεωπολιτική τους επέκταση στον Αρκτικό Ωκεανό (Dodds and Nuttall,

2016; Rahbek-Clemmensen, 2017). Παράλληλα μία σειρά χωρών που δεν διαθέτουν παράκτια αρκτικά εδάφη, υλοποιούν συντονισμένες δράσεις για τη γεωπολιτική τους επέκταση στις θαλάσσιες ζώνες του Βόρειου Πόλου, συμμετέχοντας σε στρατιωτικές ασκήσεις και αυξάνοντας τους στρατιωτικούς τους εξοπλισμούς. Συνέπεια τούτου, η περιφερειακή ασφάλεια στην Αρκτική απειλείται από τις συνεχώς αυξανόμενες συγκρούσεις συμφερόντων πολλών κρατικών δρώντων διαφορετικής οικονομικής και στρατιωτικής δυναμικότητας.

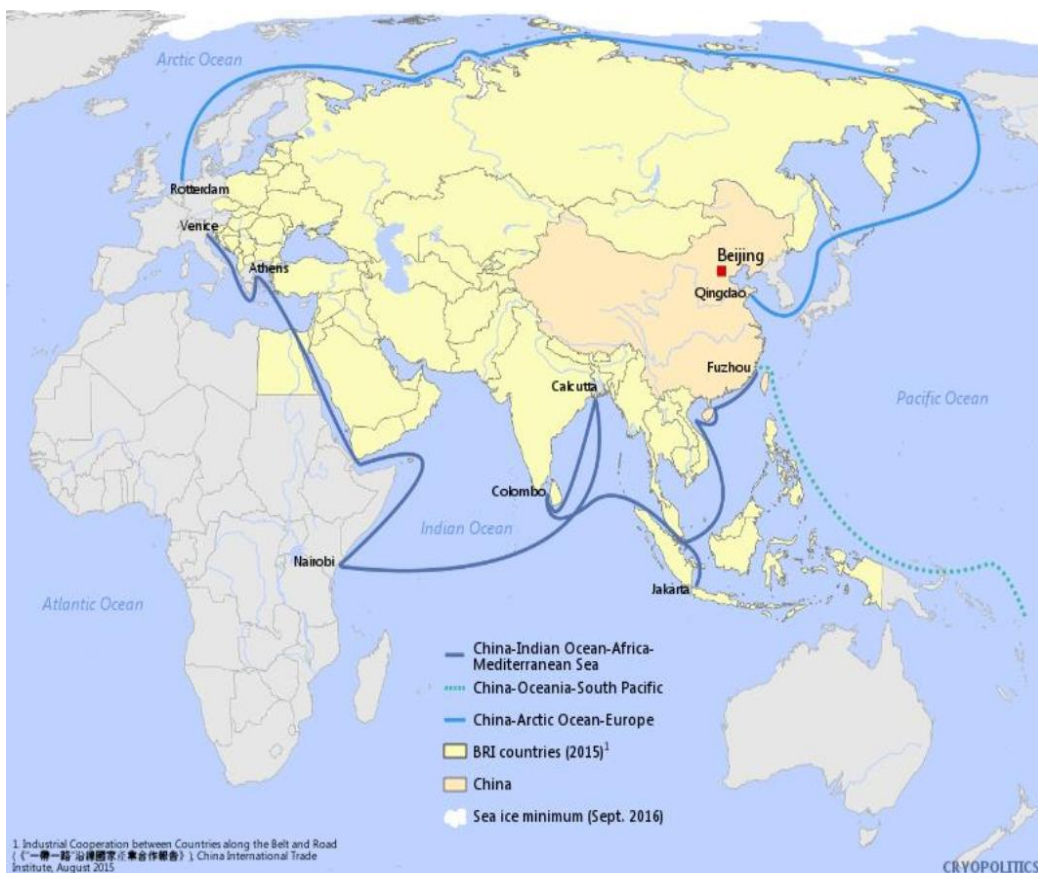
3.1.3 Το διεθνές επίπεδο γεωπολιτικής ανάλυσης

Οι γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί των δύο συνασπισμών που αποτέλεσαν τους αντίθετους πόλους (Δυτικού και Ανατολικού) κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, με επικεφαλής τις ΗΠΑ και την Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ) αντιστοίχως, ήταν ιδιαίτερα αυξημένοι στην περιοχή της Αρκτικής. Οι γεωπολιτικές επιδιώξεις των δύο δυνάμεων εκδηλώθηκαν με την αυξημένη στρατιωτική τους παρουσία στα χερσαία και θαλάσσια τμήματα της Αρκτικής (Østhagen, 2020). Υπό την έννοια αυτή, διεθνείς αναλυτές υποστηρίζουν ότι το 65% των Σοβιετικών πυρηνικών υποβρυχίων και ο βόρειος στόλος της χώρας ναυλοχούσε στην περιοχή, γεγονός που συνετέλεσε στη δημιουργία προστριβών ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις. Σύμφωνα με τον Connolly (2017), οι Σοβιετικοί υλοποίησαν αρκετές δοκιμές πυραύλων Cruise, βαλλιστικών πυραύλων και πυρηνικές δοκιμές στη θάλασσα του Μπάρεντς, σε όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, τα αρκτικά κράτη προχώρησαν σε συνεργατικές δράσεις και προσπάθησαν να επιλύσουν τα συγκρουόμενα συμφέροντά τους στην περιοχή, με βάση το Διεθνές Δίκαιο, υπό την αιγίδα του Αρκτικού Συμβουλίου, του Συμβουλίου του Μπάρεντς και του Βόρειου Φόρουμ (Østhagen, 2020; Rottem, 2020).

Ωστόσο τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία συνεχώς αυξημένη κινητικότητα μεγάλων ρωσικών και αμερικάνικων στρατιωτικών δυνάμεων στα χερσαία και θαλάσσια τμήματα της Αρκτικής, καθώς διογκώνονται οι γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί των δύο χωρών. Υπό αυτό το πρίσμα αμφότερες οι δύο υπερδυνάμεις επεκτείνουν τα γεωπολιτικά τους συμφέροντα στην περιοχή, με τη Ρωσία να αυξάνει σημαντικά τις στρατιωτικές της βάσεις και ασκήσεις (Depledge et al., 2019), προσβλέποντας σε μελλοντική αξιοποίηση των πλούσιων πλουτοπαραγωγικών πηγών της.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι εκτός από τις δύο μεγάλες δυνάμεις, την τελευταία δεκαετία παρατηρείται μία συστηματικά οργανωμένη προσπάθεια της Κίνας να

διδύσει οικονομικά και στρατιωτικά στη Ζώνη της Αρκτικής, προωθώντας συνεχώς τα γεωπολιτικά της συμφέροντα (Bennett, 2017; Guo and Wilson, 2020; Koivurova et al., 2020). Η κινέζικη επεκτατική πολιτική υλοποιείται μέσω μεγάλων επενδύσεων και μέσω της συμμετοχής της χώρας σε συμφωνίες για το θαλάσσιο Δίκαιο της Αρκτικής. Σύμφωνα με διεθνείς αναλυτές η Κίνα προωθεί τις γεωπολιτικές της επιδιώξεις στην Αρκτική, καθώς επιθυμεί να βρει νέους χερσαίους και θαλάσσιους εμπορικούς δρόμους για τη μεταφορά των προϊόντων της στην Ευρώπη, παρακάμπτοντας τις εμπορικές οδούς που χρησιμοποιούσε μέχρι σήμερα στον Ινδικό Ωκεανό-Διώρυγα του Σουέζ. Ως εκ τούτου, η τήξη των πάγων και το άνοιγμα των εμπορικών διαδρομών του Βορρά, σε συνδυασμό με την πρωτοβουλία BRI, όπου η ασιατική χώρα δημιουργεί ένα μεγάλο χερσαίο εμπορικό δίκτυο που περιλαμβάνει σιδηροδρόμους, οδικά δίκτυα και λιμάνια στην Κεντρική και Ανατολική Ασία (Εικόνα 3-2), θα της προσδώσει γεωπολιτικό και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των αντιπάλων της τα επόμενα χρόνια (Østhagen, 2020).

Εικόνα 3-2: Η πρωτοβουλία BRI της Κίνας

Πηγή: Connolly, 2017

Η συντονισμένη αυτή προσπάθεια της Κίνας να προωθήσει την οικονομική και διπλωματική της στρατηγική, στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας Belt and Road (Εικόνα 3-2), προκάλεσε την αντίδραση των ΗΠΑ, οι οποίες αναθεώρησαν την μέχρι πρότινος στρατηγική τους και έθεσαν ως κεντρικό άξονα της πολιτικής τους στην περιοχή, την ανάσχεση του κινέζικου επεκτατισμού, με απώτερο σκοπό να εμποδίσουν την Κίνα να μετατρέψει την Αρκτική σε προέκταση της Κινεζικής Θάλασσας (Tunsjø, 2018).

Εκτός από το αυξημένο ενδιαφέρον της Κίνας για την Αρκτική, αυξημένο ενδιαφέρον παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια η Ισλανδία και άλλα αρκτικά κράτη, τα οποία προσπαθούν να αυξήσουν την επιρροή τους με διάφορους τρόπους. Ωστόσο, από τη μελέτη των δημοσιευμένων εγγράφων των ΗΠΑ και συγκεκριμένα «τη στρατηγική της ακτοφυλακής (2019)» του Υπουργείου Άμυνας της χώρας, εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι ΗΠΑ δεν είναι διατεθειμένες να δεχτούν τις αξιώσεις και τις φιλοδοξίες οποιασδήποτε άλλης χώρας, εκτός των οκτώ χωρών που συνορεύουν με την περιοχή (Pic and Frédéric Lasserre, 2019). Συμπερασματικά, η περιοχή της Αρκτικής θα αποτελέσει τα επόμενα χρόνια σημείο σύγκρουσης ανάμεσα σε αρκετές χώρες και κυρίως ανάμεσα στις ΗΠΑ, τη Ρωσία και την Κίνα, καθώς η κάθε χώρα αναλαμβάνει ήδη πρωτοβουλίες για την προώθηση των συμφερόντων της και των γεωπολιτικών της επιδιώξεων.

3.2 Η στρατιωτικοποίηση της Αρκτικής και οι προκλήσεις για την εθνική την περιφερειακή και την παγκόσμια συλλογική ασφάλεια

3.2.1 Η στρατιωτικοποίηση της Αρκτικής από την πλευρά της Ρωσίας

Μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, εάν και η Αρκτική αποτελούσε μια περιοχή υψηλού γεωπολιτικού ενδιαφέροντος για πολλές χώρες, την ίδια στιγμή κυριαρχούσε ένα κλίμα συνεργασίας μεταξύ των αρκτικών χωρών, με βάση το Διεθνές Δίκαιο (Kärylä and Mikkola, 2019). Οι αντιθέσεις τους των αρκτικών κρατών επιλύονταν βάσει των οδηγιών του Αρκτικού Συμβουλίου και του Δικαίου της Θάλασσας και τα ζητήματα που αφορούσαν τη διαβίωση των αυτόχθονων πληθυσμών, τη διαχείριση των φυσικών πόρων, την οικονομική ευημερία, τη σταθερότητα και την ασφάλεια, επιλύονταν χωρίς να ανακύπτουν σοβαρές διαφωνίες και συγκρούσεις μεταξύ (Wegge, 2011; Hossain, Zojer, Greaves, Roncero, Jand Sheehan, 2017).

Ωστόσο, από το 2007 η κατάσταση στην περιοχή ξεκίνησε να διαφοροποιείται, όταν η Ρωσία τοποθέτησε στον πυθμένα της θάλασσας του Βόρειου Πόλου τη σημαία της. Η συμβολική κίνηση των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων σε συνδυασμό με την κλιματική αλλαγή, αποτέλεσαν αντικείμενο μελέτης για πολλούς ερευνητές. Οι περισσότερες απόψεις των ακαδημαϊκών και πολιτικών κύκλων συμφωνούσαν ότι η ρωσική επιθετική πολιτική στην περιοχή τα επόμενα χρόνια θα εντεινόταν, γεγονός που θα απειλούσε αρχικά το περιφερειακό σύστημα ασφαλείας και σε δεύτερο βαθμό την παγκόσμια συλλογική ασφάλεια (Wegge, and Keil, 2018)

Την εγκυρότητα των απόψεων αυτών ενίσχυσε η επίθεση της Ρωσίας στην Κριμαία και η προσάρτησή της το 2014, με συνέπεια οι δυτικοί αναλυτές να επισημάνουν ότι η κίνηση αυτή των Ρώσων έφερε στο προσκήνιο τις γεωπολιτικές επιδιώξεις της ρωσικής πολιτικής ηγεσίας για τον προσεταιρισμό νέων εδαφών (Wegge, 2020). Σύμφωνα με ανάλυση ομάδας εμπειρογνομόνων του Νορβηγικού Υπουργείου Εθνικής Άμυνας Expert Commission Norwegian Ministry of Defence, (2015), η τήξη των πάγων στην περιοχή της Αρκτικής εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής, και η ρωσική επιθετικότητα, θα διαταράξουν στο μέλλον το σύστημα ασφαλείας και θα καθορίσουν τις παγκόσμιες γεωπολιτικές εξελίξεις,.

Εκτός από αυτό, από το 2010 και έπειτα, η Ρωσία επανεξοπλίζει τις δυνάμεις της στον Αρκτικό Κύκλο και υλοποιεί συνεχείς αποστολές υποβρυχίων που φέρουν πυρηνικές κεφαλές (Expert Commission Norwegian Ministry of Defence, 2015). Σύμφωνα με την ομάδα των νορβηγών αναλυτών, στόχος των γεωπολιτικών επιδιώξεων της Ρωσίας είναι ο έλεγχος των στενών του Μπάρεντς και των ευρύτερων θαλάσσιων διαδρομών στην Αρκτική, του μεγαλύτερου μέρους του Αρκτικού Ωκεανού, του βορειότερου τμήματος της Νορβηγικής Θάλασσας και του θαλάσσιου τμήματος ανάμεσα στην Ισλανδία, τη Γροιλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο (Tammes, 2019). Για την υποστήριξη των γεωπολιτικών της επιδιώξεων η Μόσχα ανέπτυξε στην περιοχή της Αρκτικής συστήματα αεροπορικής (S-400) και παράκτιας άμυνας και πυραύλους άρνησης πρόσβασης περιοχής (αντιπλοϊκούς πυραύλους κρουζ P-800 Oniks). Επίσης, με τον εξοπλισμό των στρατιωτικών της πλοίων και υποβρυχίων με πυραύλους Kalibr, αύξησε σημαντικά τις επιχειρησιακές δυνατότητες του πολεμικού της ναυτικού, με συνέπεια τον καλύτερο έλεγχο του Αρκτικού Ωκεανού, της θάλασσας του Μπάρεντς και της Νορβηγικής Θάλασσας (Boulègue, 2019).

Την ίδια στιγμή, από το 2014 και έπειτα η Ρωσία δημοσίευσε πολλά έγγραφα που συνδέονται με την ασφάλεια της Αρκτικής, εκδηλώνοντας με τον τρόπο αυτό το αυξημένο ενδιαφέρον της για τις μελλοντικές εξελίξεις. Τα σημαντικότερα από τα έγγραφα αυτά είναι: α) «Το Στρατιωτικό Δόγμα» το 2014, β) η Ρωσική Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας» το 2016, γ) «η Έννοια Εξωτερικής Πολιτικής της Ρωσικής Ομοσπονδίας» το 2016, δ) «Οι Βασικές Αρχές της Ρωσικής και της Ομοσπονδιακής Κρατικής Πολιτικής στην Αρκτική έως το 2035» το 2020 (Godzimirski and Sergunin, 2020). Με τη δημοσίευση των συγκεκριμένων εγγράφων η Ρωσία έθεσε ως κύριους ανταγωνιστές της στην Αρκτική τις ΗΠΑ και το NATO (North Atlantic Treaty Organization). Παράλληλα, το 2020 το ρωσικό Υπουργείο Εξωτερικών δημοσίευσε το έγγραφο «Basic Principles of State Policy of the Russian Federation Nuclear Deterrence», στο οποίο περιλαμβάνονται οι βασικές αρχές της πολιτικής της Ρωσικής Ομοσπονδίας για την Πυρηνική Αποτροπή, από τις πυρηνικές απειλές των ΗΠΑ και του NATO (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2020). Οι προαναφερθείσες αποφάσεις και δράσεις της Ρωσίας προκάλεσαν την ανησυχία των ΗΠΑ (Wegge, 2020).

3.2.2 Η στρατιωτικοποίηση της Αρκτικής από την πλευρά του NATO

Η αυξημένη ρωσική προκλητικότητα, η στρατιωτική συσσώρευση των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων στην Αρκτική και κυρίως ο επανεξοπλισμός της αεροπορικής βάσης Nagurskoye στο αρχιπέλαγος Franz Josef's Land, που βρίσκεται περίπου 1.000 χιλιόμετρα από τον Βόρειο Πόλο, προκάλεσαν την έντονη αντίδραση του NATO. Σύμφωνα με αναλυτές του Υπουργείου Άμυνας της Δανίας, η συγκεκριμένη βάση είναι η βορειότερη βάση πολεμικών αεροσκαφών παγκοσμίως, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την υποστήριξη των επιθετικών ενεργειών της Ρωσίας στην Αρκτική και να της προσδώσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, καθώς είναι εφικτή η υποστήριξη μεταφορικών, βομβαρδιστικών και ανθυποβρυχιακών αεροσκαφών. Επίσης, τα ρωσικά πολεμικά αεροσκάφη της βάσης μπορούν να δράσουν μέχρι το βορειοανατολικό τμήμα της Γροιλανδίας και με τη χρήση πυραύλων μεγάλης εμβέλειας, να απειλήσουν την αεροπορική βάση Thule των Ηνωμένων Πολιτειών (Danish Defence Intelligence Service, 2019).

Εκτός από αυτό, οι ανησυχίες των δυτικών χωρών για την αύξηση των επιθετικών ενεργειών της Ρωσίας ενισχύθηκαν, έπειτα από τον εκσυγχρονισμό και την επέκταση του ρωσικού στόλου της Βόρειας θάλασσας στην περιοχή του Severomorsk. Σύμφωνα με τη

μελέτη Intelligence Review, αυτές οι βάσεις έχουν εν μέρει αναβαθμιστεί για να φιλοξενήσουν νέα υποβρύχια, πολεμικά πλοία και σύγχρονο στρατιωτικό εξοπλισμό. Ο εκσυγχρονισμός αυτός έδωσε ώθηση στην αύξηση της επιθετικής στάσης των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων καθώς τους παρέχουν αυξημένες επιχειρησιακές δυνατότητες (Wegge, 2020).

Στο πλαίσιο αυτό η Νορβηγική Υπηρεσία Πληροφοριών στην έκθεσή της «Focus» το 2020 επισημαίνει ότι η επεκτατική πολιτική της Ρωσίας αυξάνει την πολυπλοκότητα των διμερών και περιφερειακών σχέσεων στην Αρκτική και απειλεί το ισχύον σύστημα ασφαλείας. Ακόμα, οι συγγραφείς της έκθεσης τονίζουν ότι, οι ρωσικές ένοπλες δυνάμεις από το 2019 και έπειτα υλοποιούν συνεχώς στρατιωτικές ασκήσεις στα νορβηγικά σύνορα προβάλλοντας με τον τρόπο αυτό τις αυξημένες επιχειρησιακές τους δυνατότητες. Τη θέση αυτή ενίσχυσαν οι δράσεις του ρωσικού πολεμικού τον Αύγουστο του ίδιου έτους, καθώς ο Βόρειος Στόλος και ο Στόλος της Βαλτικής Θάλασσας συμμετείχαν από κοινού στις μεγαλύτερες ασκήσεις στην περιοχή τα τελευταία τριάντα χρόνια (Wegge, 2020).

Στο πλαίσιο αυτό, οι αυξημένες επιχειρησιακές δυνατότητες των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων και οι συνεχείς ρωσικές προκλήσεις στην περιοχή της Αρκτικής και του Βόρειου Ατλαντικού, δημιούργησαν έντονη ανησυχία στις ΗΠΑ και το NATO για τις επικείμενες απειλές στο σύστημα ασφαλείας που είχε εγκαθιδρυθεί έπειτα από τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου (Foggo, and Fritz, 2019). Τις ανησυχίες αυτές ενίσχυσε η επιθυμία της Κίνας να εμπλακεί στρατιωτικά σε μεγαλύτερο βαθμό στην Αρκτική, καθώς και οι συνεχώς αυξανόμενες στρατιωτικές δυνατότητες της Ασιατικής χώρας, η οποία τα τελευταία χρόνια υλοποιεί πολυδάπανο πρόγραμμα εξοπλισμού των ενόπλων δυνάμεών της. Η πιο αρνητική εξέλιξη σύμφωνα με τους δυτικούς αναλυτές, αποτελεί η συμφωνία μεταξύ της Ρωσίας και της Κίνας να συνεργαστούν από κοινού σε στρατιωτικές επιχειρήσεις και ασκήσεις στην Αρκτική και στον Βόρειο Ατλαντικό (Wegge, 2020).

Η συνεχώς αυξημένη ρωσική επιθετική πολιτική προκάλεσε την άμεση απάντηση του NATO. Υπό την έννοια αυτή η Βορειοατλαντική Συμμαχία εξέφρασε την ανησυχία της για μια κούρσα εξοπλισμών ανάμεσα στις αρκτικές χώρες τα επόμενα χρόνια. Παράλληλα, το NATO εστίασε στην αύξηση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων του στην περιοχή, μέσα από την υλοποίηση χειμερινών ασκήσεων στα Νορβηγικά σύνορα (Heier, 2018). Η πρώτη χειμερινή άσκηση της Συμμαχίας με την ονομασία «Cold Response» υλοποιήθηκε το 2008 και έκτοτε λαμβάνουν χώρα στα σύνορα της Νορβηγίας σε ετήσια βάση, πολλές ασκήσεις

οι οποίες προσομοιάζουν όλο και σε πιο σύνθετα σενάρια διαχείρισης απειλών. Συγκεκριμένα, το φθινόπωρο του 2018, το NATO υλοποίησε την πιο μεγάλη άσκηση του από τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου (Trident Juncture), στην οποία συμμετείχαν 50.000 χιλιάδες άτομα, τμήματα από όλα τα Όπλα των ενόπλων δυνάμεων των συμμετεχόντων χωρών και μία ομάδα κρούσης που αποτελούνταν από αεροπλανοφόρα των ΗΠΑ (NATO, 2018).

Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί ότι οι εξελίξεις στην Κριμαία το 2014 αύξησαν σε σημαντικό βαθμό την ανησυχία των μελών του NATO για την αύξηση της επιθετικότητας της Ρωσίας καταδεικνύοντας την επιδίωξη της πολιτικής ηγεσίας της Μόσχας να υλοποιήσει την αναθεωρητική της πολιτική και στην Αρκτική. Συνέπεια τούτου, οι ΗΠΑ αποφάσισαν την εκ περιτροπής παρουσία Αμερικανών πεζοναυτών στη βόρεια και κεντρική Νορβηγία, την επανίδρυση του 2^{ου} Στόλου στον Ατλαντικό (Wegge, 2020) και την ίδρυση της Κοινής Διοίκησης Δυνάμεων (Norfolk), με αποστολή τη διατήρηση ανοιχτών των θαλάσσιων γραμμών επικοινωνίας ανάμεσα στην Αμερική και την Ευρώπη (NATO, 2019a). Στην κατεύθυνση αυτή, το 2018, η Συμμαχία υλοποίησε την ετήσια άσκηση ανθυποβρυχιακού πολέμου, Dynamic Mongoose, που επικεντρώνεται στην αύξηση της επιχειρησιακής ικανότητας των ενόπλων δυνάμεων των κρατών μελών στις ακραίες περιβαλλοντικές συνθήκες που επικρατούν στον Βόρειο Ατλαντικό και κυρίως στην Αρκτική (NATO, 2019a).

Τον Μάρτιο και τον Απρίλιο του 2022, υλοποιήθηκε η άσκηση «Cold Response» στα Νορβηγικά σύνορα, στην οποία συμμετείχαν 30.000 χιλιάδες στρατιώτες από 27 μέλη του NATO. Σύμφωνα με την ηγεσία της Συμμαχίας, σκοπός της άσκησης ήταν η βελτίωση των επιχειρησιακών δεξιοτήτων των συμμετεχόντων δυνάμεων, ώστε να διασφαλιστεί το αξιόμαχο των στρατιωτικών δυνάμεων των κρατών μελών και να επιτευχθεί η υψηλή διαλειτουργικότητά τους εναντίον οποιασδήποτε απειλής (NATO, 2022). Τέλος, η τάση των δυνάμεων του NATO να αυξήσουν τη στρατιωτική τους ισχύ στην Αρκτική σηματοδότησε την αύξηση των αεροπορικών δυνάμεων της Συμμαχίας. Επίσης, από το 2019 και έπειτα οι Νατοϊκές δυνάμεις αύξησαν τις πτήσεις των στρατηγικών βομβαρδιστικών τους στον Αρκτικό Κύκλο, στις ακτές τη Νορβηγίας και στη Θάλασσα του Μπάρεντς (Wegge, 2020).

3.2.3 Η στρατιωτικοποίηση της Αρκτικής από την πλευρά των δυτικών κρατών

Εκτός από της μεγάλης κλίμακας πολυεθνικές στρατιωτικές ασκήσεις του NATO, οι Δυτικές δυνάμεις και κυρίως οι ΗΠΑ, υλοποίησαν τα προηγούμενα χρόνια εθνικές ασκήσεις για την προστασία της ελεύθερης ναυσιπλοΐας στην Αρκτική, όπως για παράδειγμα η άσκηση του Πολεμικού Ναυτικού των ΗΠΑ στη Θάλασσα του Μπάρεντς τον Μάιο του 2020 (U.S. Naval Forces Europe and Africa / U.S. Sixth Fleet, 2020). Επίσης, το ίδιο έτος το Πολεμικό Ναυτικό των ΗΠΑ υλοποίησε αντίστοιχων στόχων πολυεθνική άσκηση εντός της ρωσικής ΑΟΖ, στην οποία συμμετείχε το Πολεμικό Ναυτικό του Ηνωμένου Βασιλείου, της Δανίας και της Νορβηγίας. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι τέτοιοι τύποι ναυτικών ασκήσεων, δεν έλαβαν χώρα στη θάλασσα της Αρκτικής, ακόμα και στην κορύφωση του Ψυχρού Πολέμου (Wegge, 2020).

Παράλληλα, η στρατιωτικοποίηση της Αρκτικής από την πλευρά της Ρωσίας προκάλεσε την αντίδραση της Φινλανδίας και της Σουηδίας οι οποίες υποστήριζαν ότι η ρωσική επεκτατική πολιτική και η αύξηση των στρατιωτικών της δυνάμεων, απειλούν το σύστημα ασφαλείας που είχε εγκαθιδρυθεί έπειτα από τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου. Υπό το πρίσμα αυτό, οι δύο σκανδιναβικές χώρες ανέλαβαν δράσεις για την ενίσχυση των στρατιωτικών τους δυνάμεων (Friis, 2019).

Επίσης, ο Καναδάς μετέτρεψε ένα λιμάνι μεγάλου βάθους στο νησί Baffin σε σημαντική ναυτική βάση του Πολεμικού του Ναυτικού. Η Δανία δημιούργησε μία Δύναμη ταχείας επέμβασης για τη διαχείριση έκτακτων καταστάσεων στην Αρκτική (Holland et al., 2013). Το Ηνωμένο Βασίλειο το 2018 διακήρυξε την επιθυμία του να συμβάλει στη διατήρηση της ειρήνης και της συνεργασίας και εξέφρασε την ανησυχία του για τις αυξημένες στρατιωτικές ασκήσεις της Ρωσίας και της Κίνας στην ευρύτερη περιοχή του Βόρειου Ατλαντικού και της Αρκτικής Ζώνης. Για τον λόγο αυτό, προβάλλει έκτοτε την ισχύ του στον Αρκτικό Ωκεανό μέσω των περιπολιών που υλοποιούν τα πυρηνικά του υποβρύχια (Goodman et al., 2021).

Ομοίως, η Γαλλία αυξάνει συνεχώς τις στρατιωτικές της επιδιώξεις στην Αρκτική. Συγκεκριμένα, το Γαλλικό Υπουργείο Ενόπλων Δυνάμεων δημοσίευσε τη «Στρατηγική του για την Αρκτική» το 2019, η οποία απηχούσε μια στρατηγική ανασκόπηση του 2017 και η οποία έκανε λόγο για μετατροπή της περιοχής σε περιοχή αντιπαράθεσης των στρατιωτικών και γεωπολιτικών ανταγωνισμών των μεγάλων δυνάμεων. Για τον λόγο αυτό η Γαλλία στο εγγύς μέλλον επιδιώκει την εμβάθυνση των αμυντικών της σχέσεων με τον Καναδά, τη Δανία, τη Φινλανδία και τη Σουηδία, καθώς και να διευρύνει τις αμυντικές

στενές σχέσεις που ήδη έχει αναπτύξει με την Ισλανδία και τη Νορβηγία (Goodman et al., 2021).

Τέλος σημειώνεται ότι μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, εάν και τα αρκτικά κράτη ανέλαβαν πρωτοβουλίες για την προώθηση των περιβαλλοντικών και οικονομικών συνεργασιών τους, εντούτοις δεν ανέλαβαν σημαντικές πρωτοβουλίες σε περιφερειακό και διμερές επίπεδο για την προώθηση της εθνικής και συλλογικής τους ασφάλειας (Graczyk and Rottem, 2020; Keil and Knecht, 2016). Εξαιρέση αποτελούν η Διάσκεψη Αρχηγών Άμυνας του Βορρά (2011) και η Στρογγυλή Τράπεζα για την Ασφάλεια της Αρκτικής (2012), πρωτοβουλίες που ωστόσο εγκαταλείφθηκαν το 2014 (Depledge et al., 2019). Επίσης, διεθνείς αναλυτές εκφράζουν ανησυχίες για το σύστημα ασφαλείας της Αρκτικής, καθώς χώρες όπως η Κίνα, η Ινδία, η Σιγκαπούρη, η Ιαπωνία και η Νότια Κορέα, υλοποίησαν οικονομικές επενδύσεις στο ρωσικό τμήμα της Αρκτικής και είναι έτοιμες να αναπτύξουν στρατιωτικές δυνάμεις σε περίπτωση που απειληθούν τα επενδυτικά τους προγράμματα (Greaves, 2019).

Συμπεράσματα

Σκοπός της εργασίας ήταν η ανάλυση των ζητημάτων ασφαλείας στην Αρκτική. Ειδικότερα, η συγκεκριμένη μεταπτυχιακή διατριβή επιδιώκει να αναλύσει, να μελετήσει και να παρουσιάσει τα σημαντικότερα ζητήματα ασφαλείας που προκύπτουν στην Αρκτική, εξαιτίας της όξυνσης των ανταγωνισμών των αρκτικών και μη κρατικών δρώντων συνεπεία της κλιματικής αλλαγής. Παράλληλα, σκοπός της μεταπτυχιακής διατριβής ήταν η ανάλυση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και της τήξης των πάγων στην ασφάλεια στον τομέα της οικονομίας, στην περιβαλλοντική ασφάλεια και στις γεωπολιτικές επιδιώξεις των αρκτικών και μη χωρών, καθώς παρατηρείται μία όξυνση των μεταξύ τους ανταγωνισμών με στόχο την εκμετάλλευση των νέων θαλάσσιων και χερσαίων εμπορικών οδών και των πλούσιων ορυκτών και ενεργειακών της πόρων. Τέλος, σκοπός της μελέτης ήταν η ανάλυση των επιπτώσεων των εξελίξεων αυτών στο σύστημα ασφαλείας της περιοχής και στην εθνική, την περιφερειακή και την παγκόσμια συλλογική ασφάλεια.

Ειδικότερα, η Αρκτική αποτελεί μία περιοχή στην οποία τα συμφέροντα και οι γεωπολιτικές επιδιώξεις των αρκτικών και άλλων κρατών επικαλύπτονται και συγκρούονται από τα μέσα του προηγούμενου αιώνα. Πιο αναλυτικά, η Αρκτική κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου αποτέλεσε σημείο τριβής των δύο υπερδυνάμεων ΗΠΑ και

ΕΣΣΔ στον πολιτικό και στρατιωτικό τομέα. Ωστόσο, η περιοχή της Αρκτικής αποτελούσε σημείο αναφοράς για τη σύγκρουση συμφερόντων των δύο χωρών, μόνο στο πλαίσιο του συστημικού ανταγωνισμού τους για την επικράτηση στο μεταξύ τους γεωπολιτικό ανταγωνισμό.

Μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, η Αρκτική μετατράπηκε από μια περιοχή γεωπολιτικού ανταγωνισμού, σε μία περιοχή συνεργασίας μεταξύ των αρκτικών κρατών, όπου η περιφερειακή συνεργασία με στόχο την ειρηνική συνύπαρξη και ανάπτυξη τέθηκε στο επίκεντρο της πολιτικής τους ατζέντας. Υπό αυτό το πρίσμα, δημιουργήθηκαν περιφερειακοί οργανισμοί και συνήφθησαν συμφωνίες μεταξύ των αρκτικών κρατών, οι οποίες στόχευαν στην επίλυση των διαφορών τους σε περιβαλλοντικά ζητήματα, καθώς και σε θέματα που συνδέονταν με την περιφερειακή ανάπτυξη και τη διασυνοριακή συνεργασία. Οι σημαντικότεροι από τους Οργανισμούς αυτούς ήταν το Αρκτικό Συμβούλιο, το Ευρω-Αρκτικό Συμβούλιο του Μπάρεντς και το Βόρειο Φόρουμ.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια το αρκτικό περιβάλλον αλλάζει λόγω της κλιματικής αλλαγής. Η αύξηση της θερμοκρασίας και το λιώσιμο των πάγων αποκαλύπτουν νέες θαλάσσιες οδούς και νέα χερσαία εδάφη, με συνέπεια την αλλαγή της μορφολογίας της περιοχής. Οι εξελίξεις αυτές προκαλούν αύξηση των ανταγωνισμών μεταξύ των αρκτικών χωρών καθώς οι εμπορικές οδοί που ανοίγονται μπορούν να μειώσουν σημαντικά το κόστος και τη διάρκεια μεταφοράς των προϊόντων από την ανατολική Ασία στην Ευρώπη. Ακόμα, η Αρκτική διαθέτει πλούσια κοιτάσματα φυσικού αερίου, πετρελαίου και ορυκτών πόρων, γεγονός που αυξάνει το ενδιαφέρον αρκετών χωρών που δεν συνορεύουν με την Αρκτική Ζώνη, για τις νέες οικονομικές ευκαιρίες που δημιουργούνται στην περιοχή.

Στο πλαίσιο αυτό, η κλιματική αλλαγή στην Αρκτική επιδρά στην οικολογική-περιβαλλοντική ασφάλεια στην περιοχή, στην ασφάλεια στον τομέα της οικονομίας, στη στρατιωτική ασφάλεια, καθώς και στις γεωπολιτικές επιδιώξεις πολλών κρατικών δρώντων, σε ένα ευρύτερο πλαίσιο σύγκρουσης συμφερόντων. Οι γεωπολιτικές επιδιώξεις των αρκτικών κρατών (Καναδάς, Δανία, Φιλανδία, Ισλανδία, Νορβηγία, Ρωσία, Σουηδία και ΗΠΑ) αυξάνονται και παρατηρείται αύξηση του ενδιαφέροντος χωρών, που δεν συνορεύουν με την αρκτική όπως η Κίνα, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Ινδία, η Νότια Κορέα και η Γαλλία.

Υπό αυτό το πρίσμα, οι αυξημένες γεωπολιτικές επιδιώξεις των μεγάλων δυνάμεων Ρωσίας, Κίνας και ΗΠΑ στην περιοχή της Αρκτικής, οδηγούν σε διεύρυνση των μεταξύ

τους αντιθέσεων και ανταγωνισμών, στη στρατιωτικοποίηση της περιοχής και στην ανάδειξη νέων απειλών για το σύστημα ασφαλείας της. Συγκεκριμένα, η Ρωσία, αυξάνει συνεχώς τις στρατιωτικές της δυνατότητες, θέτοντας σε λειτουργία εγκαταλελειμμένες στρατιωτικές βάσεις της σοβιετικής εποχής, εκσυγχρονίζοντας το οπλοστάσιό της με νέα πυραυλικά συστήματα και σύγχρονο στρατιωτικό εξοπλισμό, αυξάνοντας τον αριθμό των στρατιωτικών της μονάδων και υλοποιώντας μεγάλης έντασης στρατιωτικές ασκήσεις. Επίσης, η Μόσχα υλοποιεί στρατηγικές επενδύσεις στην Αρκτική για την εκμετάλλευση των ενεργειακών και ορυκτών της πόρων και προσελκύει ξένους επενδυτές. Ωστόσο, η πλέον ανησυχητική πτυχή της αυξημένης ρωσικής επιθετικότητας συνδέεται με τη ρητορική της Μόσχας αναφορικά με τη μεγαλύτερη απειλή για τα συμφέροντά της στην Αρκτική. Υπό την έννοια αυτή, το Κρεμλίνο ανέδειξε ως προτεραιότητα της εθνικής πολιτικής ασφαλείας του την ανάσχεση της επιθετικότητας του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ, αναδεικνύοντας τη Βορειοατλαντική Συμμαχία σε υπ' αριθμόν ένα κίνδυνο των ρωσικών συμφερόντων.

Ως απάντηση στην αυξημένη επιθετικότητα της Ρωσίας, οι ΗΠΑ, αυξάνουν τις επιχειρησιακές τους δυνατότητες, μέσω πολεμικών ασκήσεων και στρατιωτικών γυμνασίων σε συνεργασία με τα κράτη μέλη του ΝΑΤΟ. Επιπλέον, σε πολιτικό επίπεδο, οι ΗΠΑ εκφράζουν με συνεχή διαγγέλματα τις ανησυχίες τους για την αυξανόμενη επιρροή της Ρωσίας και της Κίνας στην Αρκτική, τόσο σε οικονομικό, όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο. Σύμφωνα με την αμερικάνικη πολιτική ηγεσία, η στρατιωτικοοικονομική συνεργασία ανάμεσα στη Ρωσία και την Κίνα, απειλούν την περιφερειακή συνεργασία και ασφάλεια στον Αρκτικό κύκλο και μετατρέπουν την περιοχή σε πεδίο ανταγωνισμού που απειλεί την παγκόσμια συλλογική ασφάλεια.

Η Κίνα με τη σειρά της αυξάνει τις χρηματοοικονομικές της επενδύσεις στην Αρκτική, στοχεύοντας στην υλοποίηση της μακροπρόθεσμης πολιτικής της ατζέντα για την οικονομική της επέκταση σε Ασία, Αφρική και Ευρώπη. Επιπλέον, προσπαθεί μέσω της συνεργασίας με τη Ρωσία να συνδέσει την αύξηση της επιρροής στην Αρκτική και στον Βόρειο Ατλαντικό με την πρωτοβουλία BRI και να προωθήσει τα γεωπολιτικά της συμφέροντα, με στόχο την αναθεώρηση του μονοπολικού παγκόσμιου συστήματος ασφαλείας που δημιούργησαν οι ΗΠΑ από το 1990 και μετά και την ανάδειξή της σε παγκόσμια οικονομική και στρατιωτική υπερδύναμη.

Συνοψίζοντας, η κλιματική αλλαγή σηματοδοτεί αλλαγές στο σύστημα ασφαλείας της Αρκτικής. Οι νέοι θαλάσσιοι δρόμοι που ανοίγονται σε συνδυασμό με τις νέες οικονομικές ευκαιρίες για επενδύσεις που προσφέρονται στην περιοχή, αυξάνουν τις γεωπολιτικές επιδιώξεις της Ρωσίας, της Κίνας και των ΗΠΑ, αλλά και τις γεωπολιτικές επιδιώξεις περιφερειακών δυνάμεων όπως ο Καναδάς, η Δανία, η Φιλανδία, η Ισλανδία, η Νορβηγία, η Σουηδία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Ινδία, η Νότια Κορέα και η Γαλλία. Ωστόσο, η ασφάλεια της Αρκτικής δεν εξαρτάται πρωτίστως από τη σύγκρουση συμφερόντων των τριών υπερδυνάμεων και των περιφερειακών δυνάμεων, αλλά αποτελεί τμήμα της ευρύτερης γεωπολιτικής σύγκρουσης συμφερόντων της συμμαχίας Ρωσίας - Κίνας με τις ΗΠΑ και τους συμμάχους της, η οποία έπειτα από την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022 έχει λάβει παγκόσμιες διαστάσεις. Ως εκ τούτου, είναι πιθανό η ευρύτερη περιοχή της Αρκτικής στο εγγύς μέλλον, να αποτελέσει πεδίο τριβής των δύο συνασπισμών, με αρνητικές επιπτώσεις στην εθνική, περιφερειακή και κυρίως στην παγκόσμια συλλογική ασφάλεια.

Βιβλιογραφία

- Battistella, D., Petiteville, F., Smouts, M.-C., and Vennesson, P. (2012). *Dictionnaire des relations internationales : approches, concepts, doctrines* (3e éd ed.). Paris: Dalloz.
- Boulègue, M., (2019). Russia's military posture in the Arctic. *Chatham House, London, 49*, pp. 19–20.
- Conley, H. A., and Rohloff, C. (2015). *The new ice curtain (issue August)*. Center for Strategic & International Studies (CSIS).
- Deng, B. (2016). Arctic security: evolution of Arctic security dynamics and prospect for a security regime in the Arctic. *Advances in Polar Science, 27*(3), pp. 163-169.
- Depledge, D., Boulègue, M., Foxall, A., and Tulupov, D. (2019). Why we need to talk about military activity in the Arctic: Towards an Arctic military code of conduct. In *Arctic Yearbook, 2019*.
- Foggo, J. G., and Fritz, A. (2019). NATO and the Challenge in the North Atlantic and the Arctic. In *Security in Northern Europe: Deterrence, Defence and Dialogue* (pp. 121-128). Routledge.
- Friis, K. (2019). Norway: NATO in the North? In N. Vanaga & T. Rostoks (Eds.), *Deterring Russia in Europe: Defence strategies for neighbouring states, 1st ed.*, pp. 128–145.
- Godzimirski, J.M. and Sergunin, A., (2020). *Russian expert and official geopolitical narratives on the Arctic: Decoding topical and paradigmatic DNA*.
- Graczyk, P., and Rottem, S. V. (2020). The Arctic Council: Soft actions, hard effects? In G. H. Gjørnv, M. Lanteigne, & H. Sam-Aggrey (Eds.), *Routledge handbook of arctic security* pp. 221–234.
- Greaves, W. (2019). Arctic break up: Climate change, geopolitics, and the fragmenting Arctic security region. *Arctic Yearbook 2019: Redefining Arctic Security*, pp. 1-17.
- Heier, T. (2018). Avoiding War: How Should Northern Europe Respond to the US-Russian Rivalry?. *Arctic Review, 9*, pp. 267-286.
- Heininen, L., and Exner-Pirot, H. (2019). *Climate Change and Arctic Security*. London: Palgrave Pivot.

Hossain, K., Zojer, G., Greaves, W., Roncero, J.M. and Sheehan, M., (2017). Constructing Arctic security: An inter-disciplinary approach to understanding security in the Barents region. *Polar record*, 53(1), pp.52-66.

Käpylä, J. and Mikkola, H., (2019). Contemporary Arctic meets world politics: Rethinking Arctic exceptionalism in the age of uncertainty. In *The Global Arctic Handbook* (pp. 153-169). Springer: Cham.

Käpylä, J., and Mikkola, H. (2015). *On Arctic Exceptionalism. Critical reflexions in the light of the Arctic Sunrise case and the crisis in Ukraine*. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs.

Kraska, J. (2011). *Arctic Security in an Age of Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lackenbauer, P. W., and Lalonde, S. (2019). *Breaking the ice curtain. Russia, Canada and Arctic Security in a Changing Circumpolar World*. Calgary: Canadian Global Affairs Institute.

LeMiere, C. (2017). *Arctic Opening: Insecurity and Opportunity*. London: Taylor & Francis Group.

Østhagen, A. (2020). The Arctic security region: misconceptions and contradictions. *Polar Geography*, 44(1), pp. 55-74.

Østhagen, A. (2016). High North, low politics maritime cooperation with Russia in the Arctic. *Arctic Review on Law and Politics*, 7(1), pp. 83–100.

Paul, J. and Criado, A. R. (2020). The art of writing literature review: What do we know and what do we need to know?. *International Business Review*, 29(4), pp. 1-7.

Pic, P., and Lasserre, F. (2019). *What is 'Arctic' about 'Arctic security'?*. Northern Research Forum.

Rothschild, E. (1995). What Is Security? *Daedalus*, 124(3), pp. 53-98.

Rottem, S. V. (2017). The Arctic Council: Challenges and recommendations. In S. V. Rottem, & I. F. Soltvedt (Eds.), *Arctic governance: Law and politics*, 1 (1), pp. 231–251.

Rowe, L. (2018). Fornuft og følelser: Norge og Russland etter Krim [Sense and sensibility: Norway and Russia after Crimea]. *Nordisk Østforum*, 32(0), pp. 1–20.

Scopelliti, M., and Conde Pérez, E. (2016). Defining security in a changing Arctic: helping to prevent an Arctic security dilemma. *Polar Record*, 52(6), pp. 672-679.

Tamnes, R., (2019). The High North: A call for a competitive strategy. In *Security in Northern Europe: Deterrence, Defence and Dialogue*, pp. 8-22.

Tamnes, R., and Holtsmark, S. G. (2014a). The geopolitics of the Arctic in historical perspective. In *Geopolitics and security in the Arctic* (pp. 12-48). Londres: Routledge.

Tamnes, R., and Offerdal, K. (2014b). *Geopolitics and Security in the Arctic: Regional dynamics in a global world*: Taylor & Francis.

Wegge, N. and Keil, K., (2018). Between classical and critical geopolitics in a changing Arctic. *Polar Geography*, 41(2), pp.87-106.

Wegge, N., (2011). The political order in the Arctic: power structures, regimes and influence. *Polar Record*, 47(2), pp.165-176.

Wegge, N., (2020). Arctic Security Strategies and the North Atlantic States. *Arctic Review*, 11, pp. 360-382.

Wolfers, A. (1952). "National Security" as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly*, 67(4), pp. 481-502.

Zandee, D., Kruijver, K. and Stoetman, A., (2020). Future of Arctic security. Geopolitical pressure cooker and consequences for Netherlands/Clingendael Report. Clingendael: Netherlands Institute of International Relations.

Ιστοσελίδες

Balzacq, T. (2003). La sécurité: définitions, secteurs et niveaux d'analyse. *Fédéralisme régionalisme*,. Available at: <https://popups.uliege.be/1374-3864/index.php?id=216>. [Accessed 6 July 2022].

Barr, W., (2022). *Arctic northernmost region of the Earth*. Available at: <https://www.britannica.com/place/Arctic>.

Childs, N. (2021, December 10). *Security and the Arctic: navigating between cooperation and competition*. Available at: <https://www.iiss.org/blogs/research-paper/2021/12/security-and-the-arctic-navigating-between-cooperation-and-competition>. [Accessed 6 July 2022].

Danish Defence Intelligence Service. (2019). *Intelligence Risk Assessment*. Available at: https://www.fe-ddis.dk/en/produkter/Risk_assessment/. [Accessed 6 July 2022].

European Commission. (2016). *An Integrated EU policy for the Arctic – Frequently Asked Questions*. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_16_1540. [Accessed 12 July 2022].

Expert Commission, Norwegian Ministry of Defence, (2015). *The Expert Commission on Norwegian Security and Defence Policy*. Available at: <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/fd/dokumenter/rapporter-og-regelverk/unified-effort.pdf>. [Accessed 11 July 2022].

Goodman, S., Guy, K., and Maddox, M., (2021). *Climate change and security in the Arctic*. Available at: https://climateandsecurity.org/wp-content/uploads/2021/01/Climate-Change-and-Security-in-the-Arctic_CCS_NUPI_January-2021-1.pdf. [Accessed 1 July 2022].

Grønning, R. (2016, June 7). Why military security should be kept out of the Arctic Council. High North News. Available at: <http://www.highnorthnews.com/op-ed-why-military-security-should-be-kept-outof-the-arctic-council/>. [Accessed 2 July 2022].

Holland, A., Cunningham, N., and Vagg, X., (2013). *Critical Security Challenges in the Arctic*. Available at: <https://www.americansecurityproject.org/the-arctic-five-critical-security-challenges/>. [Accessed 1 July 2022].

NATO (2018): *Trident Juncture 18, NATO Media resources*. Available at: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_158620.htm. [Accessed 1 July 2022].

NATO. (2019a, July 5). *SNMG 1 Steams into Dynamic Mongoose 2019, NATO Media center*. Available at: <https://mc.nato.int/media-centre/news/2019/snmg-1-steams-into-dynamic-mongoose-2019>. [Accessed 13 July 2022].

NATO. (2019b, July 30). *JFC Norfolk formally activated by NAC*. Available at: <https://shape.nato.int/news-archive/2019/jfc-norfolk-formally-activated-by-nac>. [Accessed 12 July 2022].

NATO. (2020, March 25). *Exercise Cold Response 2022 – NATO and partner forces face the freeze in Norway*. Available at: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_192351.htm. [Accessed 1 July 2022].

NATO PARLIAMENTARY ASSEMBLY. (2022, May 19). *Russia's invasion of Ukraine: implications for allied collective defence and imperatives for the new strategic concept*. Available at: <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2022-06/013%20DSC%2022%20E%20-%20STRATEGIC%20CONCEPT%20-%20PERRIN%20REPORT.pdf>. [Accessed 21 July 2022].

NUPI. (2020). *A Governance and Risk Inventory for a Changing Arctic Background Paper for the Arctic Security Roundtable at the Munich Security Conference 2020*. Available on: <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/18466/article.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. [Accessed 6 July 2022].

Paul, M. (2022). *Arctic Repercussions of Russia's Invasion*. Available at: https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2022C39_ArcticAndRussiasInvasion.pdf. [Accessed 21 July 2022].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, (2020). *Basic Principles of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence*. Available at: https://archive.mid.ru/en/web/guest/foreign_policy/international_safety/disarmament/-/asset_publisher/rp0fiUBmANaH/content/id/4152094. [Accessed 6 July 2022].

U.S. Naval Forces Europe and Africa / U.S. Sixth Fleet. (2020, May 4). *U.S., U.K. Ships Operate in the Barents Sea*. Available at: <https://no.usembassy.gov/u-s-u-k-ships-operate-in-the-barents-sea/>. [Accessed 16 July 2022].

